

ISSN 2217-7531

ICOM

International
council
of museums
SRBIJA

14

ČASOPIS NACIONALNOG KOMITETA MEĐUNARODNOG SAVETA MUZEJA Decembar 2021.

#NOVO:
MUZEJI I PROMENA

IZDAVAČ
NK ICOM Srbija
Trg Republike 1a, Beograd
icom.serbia@gmail.com
http://network.icom.museum/icom-serbia

ZA IZDAVAČA
Nikola Krstović

GLAVNI UREDNIK
Tatjana Mihailović

UREĐIVAČKI ODBOR
Milena Milošević Micić
Jelena Ognjanović
Una Popović
Nela Tonković

SADRŽAJ

	5
Nikola Krstović, Treba li nam drugačiji ICOM? I da li to znači i drugačiji muzeji?	
	8
Milena Jokanović, Beskrajne igre u pesku	
	11
Ivan Stanić, (Ne)prisutnost muzeja u virtuelnom prostoru	
	14
Sofija Milenković, Hronologija izlaganja skulpture u Srbiji 1945–2000: Predstavljanje domaćeg skulptorskog nasleđa kroz digitalnu bazu podataka	
	20
Victoria G. Karelia's Collection in Kalamata, Greece, Interview with Victoria Karelia Interview conducted by Nikola Krstović	
	24
Interview with Elizabeth Morrison, "Navigating the NEW NORMAL" Interview conducted by Milena Milošević Micić	
	26
Tatjana Mihailović, # Staro, stare navike, stare prakse	
	28
Nikola Ivanović, Identitet(i). Predstave žena u srpskom slikarstvu (1918–1941)	
	31
Ljiljana Bakić, Ars Pharmaceutica	
	34
Dejan Vlaškalić, Gerijevi razgovori sa Van Gogom u Arlu	
	38
Katarina Selenić, Marko Stojanović, Sto dvadeset dana za sto dvadeset godina	
	42
Una Popović, Grupni portret: Jubilej galerije u Pariskoj 14	
	46
Intervju sa Nedom Knežević, Prometeji novog doba, Razgovor vodile Ana Đuričić i Dorotea Lovčević	
	50
Ana Đuričić, Ana Filipović, Dorotea Lovčević, Mina Radovanović Nagrade NK ICOM-a Srbije za 2020: Novi pravilnik, nove procedure, nominovani i dobitnici	
	55
Slavko Spasić, Manifestacija muzeji za 10, Rekord u godini izazova	
	59
Marija Radin, Izrada brošure crvene liste ugroženih kulturnih dobara za region jugoistočne Evrope	

TREBA LI NAM DRUGAČIJI ICOM? I DA LI TO ZNAČI I DRUGAČIJI MUZEJ?

Piše
NIKOLA KRSTOVIĆ
predsednik NK ICOM-a Srbija

ICOM je napunio 75 godina. Tri četvrtine veka svakako jesu godišnjica, barem svedoče o tri generacije, odnosno tri životna doba. Institucionalni vek ipak je drugačiji od ljudskog. ICOM je u ovom trenutku u turbulencijama, dobrim i manje dobrim: u toku je promena definicije muzeja u kojoj su mnogi od nas učestvovali, preispituju se odredbe Kodeksa etike za muzeje, razmatra se mogućnost drugačijeg definisanja članstva... No, nije prvi put da se stvari menjaju gotovo iz korena. Trebalo je više od trideset godina da se članstvo u Međunarodnom savetu muzeja demokratizuje po principu – 1 član 1 glas. Zanimljivo je da je ta promena izdejstvovana upravo u momentima kada je ICOM predvodio muzeolog (Jan Jelinek) koji je pripadao sceni „iza gvozdene zavese“.

U malenoj publikaciji povodom pedesetogodišnjice osnivanja ICOM-a, izašloj dve godine nakon jubileja (1996), kaže se: „To je period u kojem se dogodila dramatična promena u konceptima muzeja i pojava novih vrsta o kojima se nikada nije razmišljalo. Interaktivni naučni centri, društveno orijentisani ekomuzeji i multidisciplinarnе tematske prezentacije promenile su koncept i sadržaje tradicionalnih muzeja do najvišeg nivoa koji je čovek ikada poznao.“ Četvrt veka kasnije mogli bismo se složiti da ove tvrdnje zvuče prilično samopohvalno, čak gordo, iako je ICOM-ova perspektiva viđenja muzejske stvarnosti prodrla i u UNESCO, nacionalna zakonodavstva i, uopšte, muzejske i muzeološke standarde.

Zanimljivije od samopohvala zvuči predviđanje za narednih 25 godina – 1996–2021: „Najveći izazov pred muzejima je – Internet. Visok nivo vidljivosti zahteva veliku odgovornost muzeja, i ICOM je taj od koga će se zahtevati da pokrene sav svoj arsenal kako bi pomogao muzejima u njihovoj borbi protiv stagnacije i mediokritetskog pristupa, kao i da projektuje izvrsnost kroz ovaj moćni elektronski medij.“

Danas više nego ranije živimo virtualnost muzejske komunikacije i međunarodne organizacije muzeja. Poslednjih nekoliko generalnih savetodavnih skupština održano je u virtuelnom prostoru, što dovodi u pitanje samu ideju međunarodnosti. Generalna konferencija biće održana u Pragu u hibridnom formatu, a svi kandidati predloženi za 2025. godinu (Dubai, Kazan i Stokholm) računaju na ovu mogućnost kao na pozitivan aspekt razvoja. Ako tome pridodamo i „zabrinutost“ oko Mete (novog Facebook virtuelnog sveta koji svoje „ovaploćenje“ već ima u BMW-ovoj fabrici u Nemačkoj) postavlja se ne samo pitanje međunarodne organizacije muzeja, već i ideje muzeja uopšte. Godine 1989. održana je Generalna

ICOM je, dakle, aktuelan ne samo zato što postavlja smernice, već i zato što se uvek i iznova bavi suštinski filozofskim (a i religioznim pitanjem) – ko smo, šta smo i zašto smo ovde: nekada, sada, prekosutra. I tako od 1946. godine i konstitutivne skupštine u pariskom Luvru uz prisustvo 14 zemalja: Australije, Belgije, Brazila, Kanade, Čehoslovačke, Danske, Francuske, Holandije, Novog Zelanda, Norveške, Švedske, Švajcarske i Ujedinjenog Kraljevstva.

konferencija ICOM-a u Hagu, a tema ICOM-a bila je *Muzeologija i futurologija*. Decenijama nakon početka globalne tranzicije (sa „Istoka“ na „Zapad“ i sa „Zapada“ u produkciju standarda) mogli bismo se pitati kako nam muzeji već izgledaju, kako ih doživljavamo i kako će tek biti koncipirani.

ICOM je, dakle, aktuelan ne samo zato što postavlja smernice, već i zato što se uvek i iznova bavi suštinski filozofskim (a i religioznim pitanjem) – ko smo, šta smo i zašto smo ovde: nekada, sada, prekosutra. I tako od 1946. godine i konstitutivne skupštine u pariskom Luvru uz prisustvo 14 zemalja: Australije, Belgije, Brazila, Kanade, Čehoslovačke, Danske, Francuske, Holandije, Novog Zelanda, Norveške, Švedske, Švajcarske i Ujedinjenog Kraljevstva. Kao dodatak, pisma podrške, kojima su se ujedno i osnivali nacionalni komiteti, poslali su i Argentina,

Čile, Kina, Egipat, Finska, Grčka, Haiti, Indija, Nikaragva, Peru, Filipini, Južna Afrika i Turska.

Do 1991. godine NK ICOM-a Jugoslavije je bio redovan član ICOM-a sa sedištem u Zagrebu, gde je funkcionisao (i još uvek funkcioniše) Muzejski dokumentacioni centar. Po odličnom izveštaju Borisava Šurdića, prvo posleratno učešće predstavnika Srbije (tadašnje FR Jugoslavije) bilo je na Generalnoj konferenciji u norveškom Stavangeru 1995. godine. Dve godine pre toga, na sednici Muzejskog društva Srbije odlučeno je da se obnovi rad Nacionalnog komiteta ICOM-a (i dalje jugoslovenskog). Prvi predsednik bio je akademik Aleksandar Despić, direktor Muzeja nauke i tehnike u Beogradu. Dok je na konstitutivnoj skupštini u Parizu bilo nekoliko desetina delegata iz okupljenih zemalja, na konferenciji u Stavangeru bilo je prisutno 1200 učesnika iz 94 zemlje koji su predstavljali 12.000 članova iz 130 zemalja. Danas ICOM broji nešto preko 45.000 članova a Generalnoj konferenciji prisustvuje gotovo 4000 učesnika.

Ipak, opšta mesta i brojke, kao i istorijska pitanja nisu važni koliko stručno profilisanje. Međunarodni komiteti su ona mesta gde se najdirektnije govori o izazovima struke. Na konstitutivnoj skupštini u Parizu oni su najpre imenovani kao specijalizovane grupe, pa potom kao Međunarodni predmetni komiteti, a njima su predsedavali „istaknuti muzejski lider u svojim poljima specijalizacije“. I NK ICOM-a Srbije konačno osniva svoje ogranke međunarodnih komiteta i to je dobar put u profilisanje pitanja direktno važnih za sveukupnu muzejsku delatnost. Da li nam nedostaju komiteti koji će označiti budućnost muzeja na globalnoj sceni – digitalne humanistike, potpune virtuelne realnosti muzeja, argumentovano kuriranje, razmenu digitalno kreiranih sadržaja, univerzalnu dokumentaciju...? Svakako da da. No, od nečega valja krenuti.

Sledeće godine Međunarodni dan muzeja posvećen je *Budućnosti muzeja i izazovima koji stoje pred njima*, dok je 2022. godina posvećena *Održivosti i dobrobiti (ljudi)*. Godina na izmaku je jubilej od osnivanja jedne posve neobične i značajne muzejske forme – ekomuzeja (Francuska, 1971. godine). To je inicijativa koja je transformisala koncepciju muzeja

... prvo posleratno učešće predstavnika Srbije (tadašnje FR Jugoslavije) bilo je na Generalnoj konferenciji u norveškom Stavangeru 1995. godine. Dve godine pre toga, na sednici Muzejskog društva Srbije odlučeno je da se obnovi rad Nacionalnog komiteta ICOM-a (i dalje jugoslovenskog). Prvi predsednik bio je akademik Aleksandar Despić, direktor Muzeja nauke i tehnike u Beogradu.

možda više nego bilo koja druga, a od ove godine je i deo domaćeg zakonodavstva o muzejskoj delatnosti. Kako će se muzeji, globalno i lokalno, odnositi prema onome što nas se najviše tiče – okruženju, takozvanoj klimatskoj pravdi, ali i pravu na vodu, čist vazduh, održivu ekonomiju, kao i pravu ljudi da žive i uživaju u čistom okruženju, pravu na prirodne resurse i njihovo neotuđenje, ostaje da vidimo. Je li zadatak pred muzejima kao generatorima svesti svakog društva da može da bude bolje i naprednije? Bez sumnje, jeste.

Konačno, da li nas mnogo dotiče 75 godina ICOM-a? Siguran sam da ne, ali nisam siguran da je to ispravan odgovor. Ideja razvoja i prosperiteta, mira, saradnje u društvima koja uvažavaju kulturu, bazična je bez obzira na to koliko godina slavi koje udruženje ili muzej. Kako bilo, srećan rođendan! ♣

¹ Sid Ahmed Baghli, Patrick Boylan, Yani Herreman, The History of ICOM, 1946–1996, Paris: ICOM, 1998,

² <http://imus.org.rs/wp-content/uploads/2016/09/z-45.pdf>

BESKRAJNE IGRE U PESKU

Piše
MILENA JOKANOVIĆ

Za ilustraciju svojih razmišljanja kako ništa nije novo, pozajmiću metaforu peščanika na koju nas podseća dragi kolega Milan Popadić. DISKRETNİ ŠUM PEŠČANIK, BAŠTINA I NJENE NAUKE njegovala je nedavno objavljena monografija, na kojoj želimo da zadržimo pažnju.

Nakon što smo u prethodnom periodu bili svedoci zaokreta ogromnih razmera u širem društvenom kontekstu, čini se da je pitanje budućnosti muzeja počelo da dobija veoma optimističan ton pun potencijala. Ispoljena kreativnost kustosa, umetnika i muzejskih saradnika, kao i brzo prilagođavanje na nove okolnosti i načine rada, odnos prema publici i stvaranju sadržaja, uveravaju me da muzeji ipak još uvek nisu *mrtvi*, te da je njihova budućnost veoma svetla. Ipak, kako je „prošlost postala daleko neizvesnija od budućnosti” (S. Bojm, *Budućnost nostalgije*, Geopoetika, 2005, str. 16), da bismo uopšte mogli da mislimo o *#novom: muzejima i promenama*, morali bismo sagledati ono što je bilo.

Prilikom tog osvrta pak uvideli bismo da ništa baš i nije novo, dok promena, s druge strane, svakako ima. Ovu naizgled kontradiktornu izjavu detaljnije ću objasniti služeći se metaforama p(j) eščanika, jer: „ko govori o sećanju, ne može da izbegne metafore” (A. Asman, „O metaforici sećanja”, *R.E.Č.* – Časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja, 2000, str. 121).

SVET U ZRNU PESKA

„Videti svet u zrnu peska,
I nebo u divljem cvatu,
Držati beskraj na dlanu ruke,
I večnost u jednom satu.”
(Vilijem Blejk, „Znamenja nevinosti”)

Za ilustraciju svojih razmišljanja kako ništa nije novo, pozajmiću metaforu peščanika na koju nas podseća dragi kolega Milan Popadić. *Diskretni šum peščanika, baština i njene nauke* njegovala je nedavno objavljena monografija, na kojoj želimo da zadržimo pažnju. Osluškujući diskretni šum peščanog sata, on nas vodi kroz čitavu povest o baštini i njenim naukama dok preispituje stalnu upitanost čoveka pred poimanjem vremena.

se u svakom poglavlju. Tako antičke muze postaju one silicijumske, Kvihebergova uputstva za uređenje kabineta čudesa smenjuju novije muzeografske teorije, dok je iskra nade za sakupljanjem sveg znanja sveta, odavno viđena u kabinetima čudesa i teatrima memorije, još jednom zasijala kada su stvoreni beskrajni digitalni prostori. Čini se, dakle, da se upravo pogledom u prošlost već može nazreti budućnost, ili pak da je budućnost već viđena. Najzad, kada poslednje zrno peska padne na drugi kraj peščanika, isti ćemo samo okrenuti i vreme će tako nastaviti da teče, u krug i beskrajno. *Non finito*, zaključice i Popadić dolazeći do drugog pola svoje beskrajne knjige (poput Borhesove *Knjige od peska* čijim segmentom je i započeo). „Dinamika

Za ilustraciju svojih razmišljanja kako ništa nije novo, pozajmiću metaforu peščanika na koju nas podseća dragi kolega Milan Popadić. DISKRETNİ ŠUM PEŠČANIK, BAŠTINA I NJENE NAUKE njegovala je nedavno objavljena monografija, na kojoj želimo da zadržimo pažnju.

Od intuitivnih koncepata baštine i nauke, antičkih ideja o pamćenju, preko renesansnih težnji ka sakupljanju i kreiranju slike sveta, do modernih teorija, kritičkih studija baštine i savremenih izazova u kojima tehnološki razvoj igra značajnu ulogu, Popadić nas upravo navodi na misao o beskrajnosti procesa baštinjenja, odnosno nemogućnosti da se kreira model, nauka ili pak disciplina koja će moći da zapamti čitav svet, da obuhvati sve mogućnosti gledanja u prošlost. U ovom traženju funkcioniše i *muzej kao ideja*, zauzimajući uvek nove prostore i oblike. Ipak, stalnost težnje čoveka da pamti, čuva relikte prošlosti i tako savlada vreme, razume svet i predstavi sebe u njemu, čita

(slikovitost, životnost) odnosa čoveka prema prošlosti je ono što i odnos baštine i nauke stalno drži u preobražaju. Savremene granice između načina kako razumemo i kako doživljavamo svet (nauka, umetnost, religija...) danas zaista deluju čvrsto. Pa ipak, treba primetiti da za buduća vremena čvrste granice našeg doba, imajući u vidu i naučnu baštinu i baštinske nauke, ne znače mnogo više od linija u pesku. Pažljivi čitalac će lako uočiti da to ni za baštinu ni za nauku nije novost.” (M. Popadić, *Diskretni šum peščanika: baština i njene nauke*, Centar za muzeologiju i heritologiju, Filozofski fakultet u Beogradu, 2021, str. 165) Ali, u čemu se onda ogledaju ti preobražaji, gde je promena?

KULE OD PESKA

U eksperimentalnoj drami pisanoj istovremeno na srpskom i hrvatskom jeziku, autorima Viktoru Radonjiću iz Beograda i Nevi Lukić iz Zagreba, *p(j)eščanik* je takođe metafora koja ovde dobija (bar) dvojno značenje. Dok je Radonjiću za istu inspiracija već pomnjan peščani sat, Neva Lukić u hrvatskoj reči *pješčanik* prepoznaje ograđenu gomilu peska na dečjem igralištu:

„Pješčanik, hrpa pijeska postavljena u okvir, nalazi se na jednoj strani pozornice. Unutar okvira su djevojčica, dječak, djed. Među njima nema interakcije, svatko je svijet za sebe, unijet u svoju radnju. Dječak gradi kulu, djevojčica grablja i postavlja kamenčiće oko kule; djed sipa pijesak u kanticu, prosi-pa ga...” (N. Lukić. V. Radonjić, „P(j)eščanik”, časopis *Fantom slobode*, Durieux, Zagreb, 2/2021, str. 9).

U igrama u pesku, suština je, dakle, uvek ista. Kao i materijal od kojeg gradimo kule. Ipak, svako od nas je „svet za sebe”, svako će u novom vremenu napraviti novu kulu, malo više po meri tog novog čoveka u odnosu na onu prethodnu. Eto, dakle, gde treba tražiti promene. U oblicima. U odgovorima savremenih kustosa, muzealaca, istraživača i naučnika u oblasti kulturnog nasleđa na to kako se što bolje kreiraju nove interpretacije, kako već odavno prisutne, postojeće koncepte odevati u novo ruho. Onaj djed iz pješčanika – simbol zrelog doba i generacije koja je na zalasku – najzad je prosuo pesak, verovatno prozrevši prevaziđenost svojih ideja. Ipak nove generacije iznova počinju (ili nastavljaju?) da grade kule koje će najzad odgovarati i ovoj aktuelnoj *novoj normalnosti*.

„Ne može biti, a ipak jeste.
Broj strana u ovoj knjizi je tačno beskrajan.”
(Borhes, *Knjiga od peska*)

Možda je, dakle, vreme da shvatimo da novo verovatno nećemo iznaći, teško i da će svako zrno dobiti svoje konačno mesto u sveobuhvatnom peščanom zamku. Ipak, pogledi u prošlost zbog sadašnjih promena za budućnost, uverila nas je i Popadićeva knjiga, neophodni su. Tako saznanja o Atanasijusu Kirheru, koja i ovaj autor deli, mogu da se sagledaju kao svojevrsna inspiracija za muzejski PR današnjice, od renesansnog kolekcionara možemo preuzeti načine konstruisanja identiteta i veoma lako ih primeniti u okvirima Fejsbuka, Instagrama i drugih društvenih mreža, dok je Nojev princip selekcije veoma poučan kada je savremena kustoska praksa u pitanju. Naša kula ipak mora biti u skladu sa novim okolnostima i dominantnim kulturnim vrednostima. Dakle, promena je nužna iako nema novog peska u našem p(j)eščaniku. I tako bez kraja. ♣

(NE)PRISUTNOST MUZEJA U VIRTUELNOM PROSTORU

Piše
IVAN STANIĆ

Da li novi mediji samo reprodukuju muzejske eksponate ubijajući njihovu auru, transformišući ih u fenomen masovnog društva? Šta to uopšte danas znači kada smo, zahvaljujući informatici, stigli do brisanja samog koncepta medija. Jer, medij više nije onaj koji se nalazi između pošiljaoca i primaoca, već ih on uključuje i konstituiše. Da li muzeji u Srbiji gube trku s hiperdinamičnim tehnološkim razvojem, u sveopštoj rasprodaji pažnje i duha?

Imamo paleolitske emocije, srednjovekovne institucije i božansku tehnologiju.
(Edvard O. Vilson, na debati u Prirodnjačkom muzeju Harvard u Kembridžu, 9. septembra 2009)

O d trenutka kada je postao javno dostupan (30. april 1993) Internet je inicirao transformaciju društva na svim nivoima. Gotovo trideset godina kasnije, zahvaljujući tehnološkom razvoju (tzv. digitalnoj revoluciji) živimo „novu stvarnost” koja treba da reflektuje istinu ili stvarnost današnjeg trenutka. Na „novu stvarnost” je ukazivao i Sigmund Frojd u knjizi *Nelagodnost u kulturi* kada je govorio da je moderni čovek „postao takoreći neka vrsta protetičkog boga, zaista veličanstven kada uključi sve svoje pomoćne organe” (mислеći na televizijske cevi, mikroskop, gramofone, telefone i sl.), ali takođe i veoma bedan bez njih, budući da oni „nisu s njime srasli” (Frojd 1930; XIV, 451). Izgleda da Frojd nije bio daleko od istine.

U našoj „novoj stvarnosti” dominiraju informacione tehnologije, biotehnologija, nanotehnologija, kognitivne nauke i povezivanje. Menjamo strukture na subatomske nivou, kao i načine komunikacije s drugim ljudima i bićima. Sve to dubinski transformiše našu svakodnevnicu i društvo. Odnos prema prošlosti i okruženju opisujemo stanjima poput postmodernog, postkolonijalnog, postindustrijskog, postkomunističkog, postfeminističkog, postistorijskog, posthumanog i postantropocentričnog. Deluje kao da smo zakoračili u posthumanu pometnju. Mnogo manje razmišljamo o kretanju čovečanstva ka novom obliku postojanja, dok sve više težimo prevazilaženju svega onoga što je ljudsko: telo, saosećanje, ranjivost, međusobni odnosi i dr. Očajnički želimo pravu veštačku inteligenciju, a za duhovno putovanje ionako nemamo više ni prostora ni vremena. Sa svim tim ekranima, kamerama i senzorima napustili smo sobe za razmišljanje i sopstveni izbori postali su stvar odluke algoritama – „veštačke inteligencije”. Informacija se otkriva i onda kada se ne reflektuje. Razlog ovakve situacije upravo leži u neusklađenosti između naše prirodne ljudske osetljivosti

i eksponencijalno rastuće snage tehnologije, što je otvorilo vrata masovnoj ekstrakciji i monetizaciji naših misli, emocija i akcija, stvarajući mnoštvo štetnih nuspojava.

A gde je tu muzej? Da li novi mediji samo reprodukuju muzejske eksponate ubijajući njihovu auru, transformišući ih u fenomen masovnog društva? Šta to uopšte danas znači kada smo, zahvaljujući informatici, stigli do brisanja samog koncepta medija. Jer, medij više nije onaj koji se nalazi između pošiljaoca i primaoca, već ih on uključuje i konstituše. Da li muzeji u Srbiji gube trku s hiperdinamičnim tehnološkim razvojem, u sveopštoj rasprodaji pažnje i duha? Ako posmatramo „prisutnost” i način komunikacije muzeja u „novom” mediju, odgovor je veliko da (posebno ka mlađoj populaciji i novim generacijama).

Muzej, za početak, mora da shvati da je sam medij, i da koristi sve mogućnosti novog tehnološko-medijskog okruženja. Takođe, mora ozbiljno da shvati društvene mreže i način svog prisustva. Dosadašnji pokušaji većinom se svode na plasiranje statičnog sirovog digitalizovanog sadržaja, često neatraktivnog vizuelnog materijala, banalnog prenošenja programskih dešavanja, samodovoljne promocije, nedovoljne interakcije, predugih video-zapisa sa neveštih govorima i pričama, a na prvom mestu sa neadekvatnim jezikom kojim se obraćaju potencijalnom posetiocu/pratiocu.

Muzejsko prisustvo je pre pandemije Kovidom 19 bilo usmereno na posedovanje internet domena, bez prevelike interakcije sa posetiocima. Muzejske stranice su uglavnom, i danas, sa statičnim sadržajima (minimum interakcije) koji svedeno predstavljaju i prate dešavanja u samom fizičkom prostoru muzeja. Digitalno okruženje nalaže da muzejski domeni moraju da postanu portalska interaktivna forma prezentovanja informacija povezana sa društvenim mrežama i drugim portalima. Zvanična muzejska prezentacija na internetu mora da preraste u ozbiljan informativno-obrazovni portal ukoliko ne želi da bude samo oglasna tabla.

Za vreme pandemije muzeji su bili primorani da u prvi plan stave svoje digitalno funkcionisanje, često jedini mogući način direktne komunikacije sa posetiocima. U novom okruženju, u novoj komunikaciji, borba za posetioca je surova, jer za protivnika ima surovog konkurenta – monetizirajuće algoritme kapitalizma. Nema mesta za trapavost u borbi za pažnju, misli, emocije i akcije posetioca. Muzej, za početak, mora da shvati da je sam medij, i da koristi sve mogućnosti novog tehnološko-medijskog okruženja. Takođe, mora ozbiljno da shvati društvene mreže i način svog prisustva. Dosadašnji

pokušaji većinom se svode na plasiranje statičnog sirovog digitalizovanog sadržaja, često neatraktivnog vizuelnog materijala, banalnog prenošenja programskih dešavanja, samodovoljne promocije, nedovoljne interakcije, predugih video-zapisa sa neveštih govorima i pričama, a na prvom mestu sa neadekvatnim jezikom kojim se obraćaju potencijalnom posetiocu/pratiocu. A gde je tu nadgradnja, sofisticirana gradacija obraćanja različitim ciljnim grupama koje su koncentrisane oko društvenih mreža i platformi. Jer cilj muzejskog prisustva u virtuelnom okruženju nije samo poziv na fizičko prisustvo u muzeju. Cilj muzeja u „novoj stvarnosti” je prisustvo. Ono se ostvaruje adekvatnim uređivanjem i produkcijom. Zahteva sveobuhvatnije i promišljenije delovanje u kom mora da učestvuje bezmalo čitav muzej. Proces prebacivanja muzeja u digitalno okruženje i funkcionisanja u njemu mora biti adekvatan tom okruženju.

Na kraju, jedno je sigurno, uloga muzeja u posthumanom pometnji je u srži digitalnog okruženja, u kome on treba da analizira, kritikuje, dekonstruiše, rekonstruiše, humanizuje istoriju, tehnologiju i društvo, i na taj način pojedincu otvara nove kreativne prostore za razmišljanje. ♣

HRONOLOGIJA IZLAGANJA SKULPTURE U SRBIJI 1945-2000.

Predstavljanje domaćeg skulptorskog nasleđa kroz digitalnu bazu podataka

Piše
SOFIJA MILENKOVIĆ

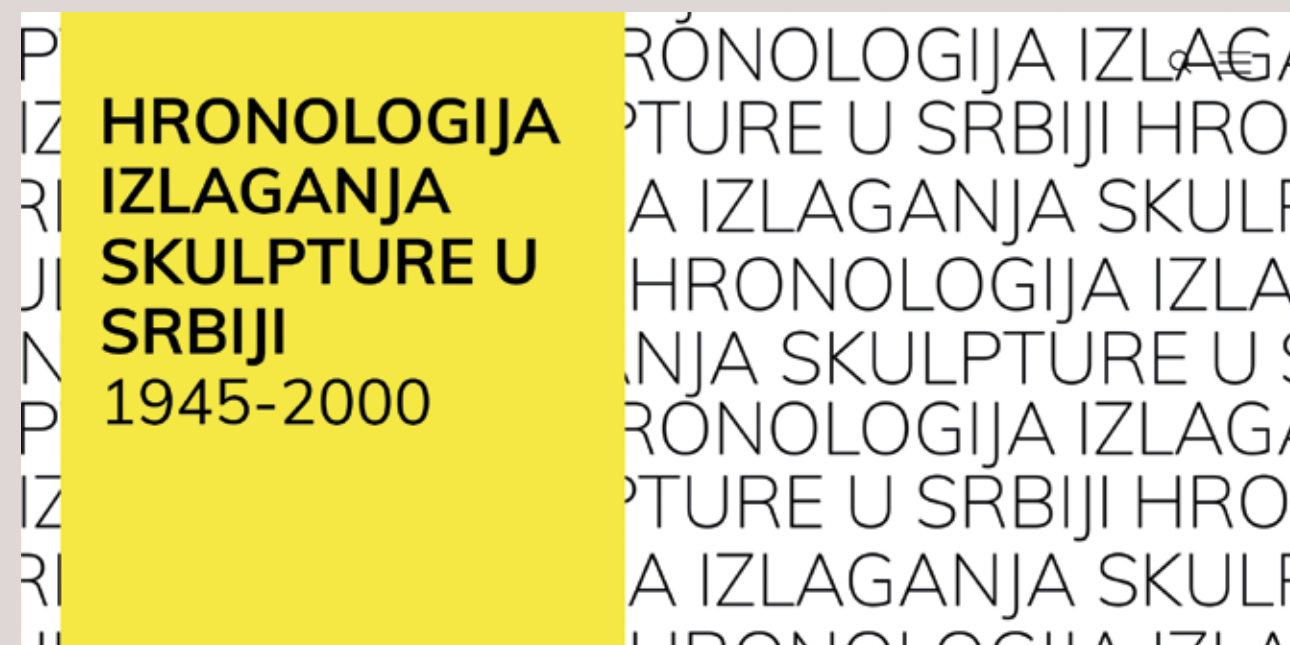
Jedan od nedavnih projekata stvaranja digitalne baze podataka koja se odnosi na domaću umetničko nasleđe je *Hronologija izlaganja skulpture u Srbiji 1945–2000*. Ovaj projekat je istraživačkog karaktera i osmišljen je sa namerom da probudi interesovanje za skulptorsko nasleđe druge polovine 20. veka koje se odnosi na domaći umetnički i kulturni prostor. Povod za njegov nastanak je dosadašnja kontinuirana marginalizacija znanja o ovom segmentu umetničkog nasleđa, kako u naučnim i istraživačkim, tako i u muzejskim i izložbenim projektima, uprkos njegovom značaju i višeslojnom prisustvu u domaćem, regionalnom, ali i širem evropskom kontekstu. Započet je 2019. godine, a do sada je rezultirao prikupljanjem obimne arhivske, dokumentarne, hemerotečke i historiografske građe, koja je digitalizovana, sistematizovana i čini bazu podataka, javno dostupnu na sajtu <https://skulptura-hronologijaizlaganja.rs/>.

Projekat *Hronologija izlaganja skulpture u Srbiji 1945–2000* predstavlja logičan produžetak aktivno-

sti koje su autorke, mr Suzana Vuksanović, muzejska savetnica i kustoskinja Zbirke skulptura, objekata i instalacija u Muzeju savremene umetnosti Vojvodine u Novom Sadu, i dr Ana Ereš, naučna saradnica na Odeljenju za istoriju umetnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, započele organizovanjem simpozijuma *Skulptura: medij, metod, društvena praksa*, 2016. godine¹, nakon čega je usledilo objavljivanje istoimenog zbornika u kome su objedinjeni radovi sa ovog simpozijuma². Autorke su sim-

¹ Simpozijum je održan u Muzeju savremene umetnosti Vojvodine 25. novembra 2016. godine.

² *Skulptura: medij, metod, društvena praksa: zbornik radova*, ur. Suzana Vuksanović, Ana Bogdanović, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Novi Sad 2016. Zbornik je moguće preuzeti na linku: http://old.msuv.org/assets/media/publikacije/2017/zbornik_mediji_skulptura.pdf. Iako je prvobitno bilo planirano, drugi simpozijum nije mogao da bude održan, zbog pandemije koronavirusa. Ipak, zbornik *Skulptura: medij, metod, društvena praksa 2*, koji ovog puta uključuje i učesnike iz regiona, biće objavljen do kraja 2021.

Sajt projekta *Hronologija izlaganja skulpture u Srbiji 1945–2000* (nova verzija) – naslovna strana

pozijum osmislile sa željom da pokrenu diskusiju unutar stručne zajednice o pitanjima koja se odnose na status skulpture u složenoj istoriji 20. veka, kao i u savremenom dobu, a za koja su konstatovala da su zapostavljena, tj., nedovoljno razmatrana u okvirima domaće istorijsko-umetničke, teorijske i muzejske prakse. Idući korak dalje, projekat *Hronologija izlaganja skulpture u Srbiji 1945–2000* uočava jedan od mogućih uzroka manjka interesovanja za skulptorsko nasleđe – ograničenu pristupačnost i nesistematizovanost izvora, građe i literature koja se odnosi na ovu oblast, usled nedostatka odgovarajuće sveobuhvatne digitalne baze podataka – nastojeći da doprinese rešavanju ovog problema, fokusirajući se na period druge polovine 20. veka.

³ Jedna od digitalnih baza podataka koja se takođe odnosi na domaću i regionalno skulptorsko nasleđe druge polovine 20. veka je *SpomenikDatabase*, dostupna na sajtu <https://www.spomenikdatabase.org/>, ali ova baza objedinjuje isključivo jugoslovensku spomeničku skulpturu i komplekse nastale između šezdesetih i devedesetih godina 20. veka.

Realizacija projekta započeta je 2019. godine, a pored Suzane Vuksanović i Ane Ereš, autorki projekta i urednica sajta, u realizaciji učestvuju i istoričarke umetnosti Katarina Kostandinović (do juna 2020), Tatjana Panić i autorka ovog teksta, kao stručne saradnice. Realizaciju projekta podržao je Muzej savremene umetnosti Vojvodine, uz pomoć Pokrajinskog sekretarijata za kulturu, javno informisanje i odnose sa verskim zajednicama.

Projekat je zamišljen kao sistematična rekonstrukcija hronološkog redosleda i mapiranje događaja koji se odnose na izlaganje skulpture u Srbiji između 1945. i 2000. godine, premda geografsku odrednicu u naslovu treba shvatiti uslovno. Pored samostalnih i grupnih izložbenih nastupa domaćih autora širokog spektra, kako u generacijskom tako i u pogledu umetničkih koncepcija, u Srbiji, *Hronologija* objedinjuje aktivnosti ovih umetnika u regionu i inostranstvu, a isto tako i druge događaje koji predstavljaju tačke susreta domaću umetničku scenu sa međunarodnim kontekstom, poput, s jedne strane,

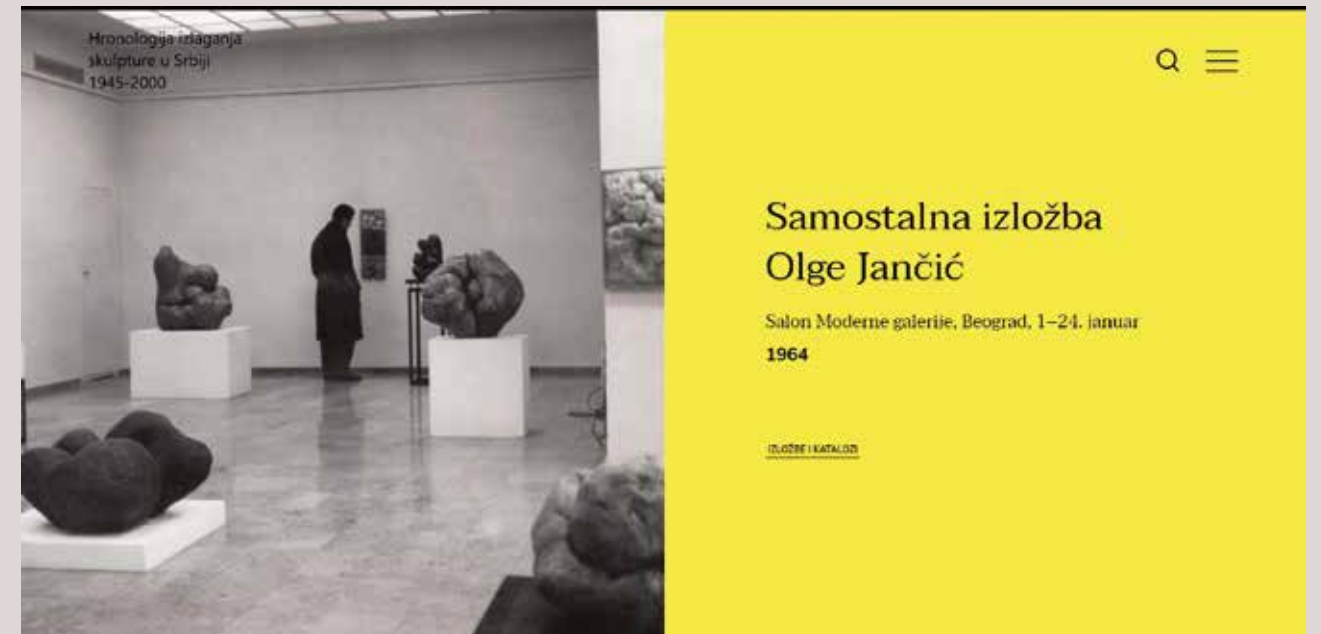
značajnih izložbi, stručnih predavanja i gostovanja inostranih skulptora i kustosa u Srbiji i, s druge strane, učešća skulptora iz Srbije na manifestacijama u inostranstvu, među kojima su i velike bijenalne izložbe. Značajan segment čine i drugi događaji koji su vezani za razvoj, afirmaciju i recepciju skulpture u lokalnom kontekstu, kao što su organizacija domaćih, ili učešće srpskih vajara u radu inostranih, simpozijuma i skupova, izvođenje spomenika i memorijalnih kompleksa u nacionalnim i međunarodnim okvirima, a isto tako i izlaganje skulptura i realizacija drugih vajarskih projekata u javnom prostoru. Naposljetku, uključeni su i relevantni stručni tekstovi i publikacije o skulpturi, koji su objavljivani u periodu između 1945. i 2000. godine.

Hronologija je zamišljena kao baza podataka u okviru koje se može konsultovati raznorodna građa u koju spadaju katalozi izložbi, prikazi iz štampe, stručni tekstovi, pozivnice, dokumentarne fotografije i drugo, a koja je prikupljena kroz saradnju sa velikim brojem institucija, među kojima su: Biblioteka Matice srpske, Narodna biblioteka Srbije, Muzej savremene umetnosti u Beogradu, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Biblioteka Fakulteta likovnih umetnosti, Atelje 61, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Muzej grada Beograda, Kuća legata, Muzej savremene umjetnosti Republike Srpske, Kulturni centar Novog Sada, Galerija *Meander* Kulturnog centra Apatin, Muzej rudarstva i metalurgije u Boru, Galerija likovne umetnosti poklon-zbirka Rajka Mamuzića, Kulturni centar Beograda, Galerija savremene umetnosti Kulturnog centra Pančeva, Savremena galerija Zrenjanin, Gradski muzej Sombor, Muzej „Ras“ u Novom Pazaru, Muzej u Beloj Crkvi, Zadužbina Ilije M. Kolarca, Grafički kolektiv, Udruga Mediteranski kiparski simpozij u Labinu i Muzej grada Novog Sada. Jednako dragocena u ovom pogledu bila je i saradnja sa pojedincima koji su ustupili građu iz svojih privatnih arhiva.

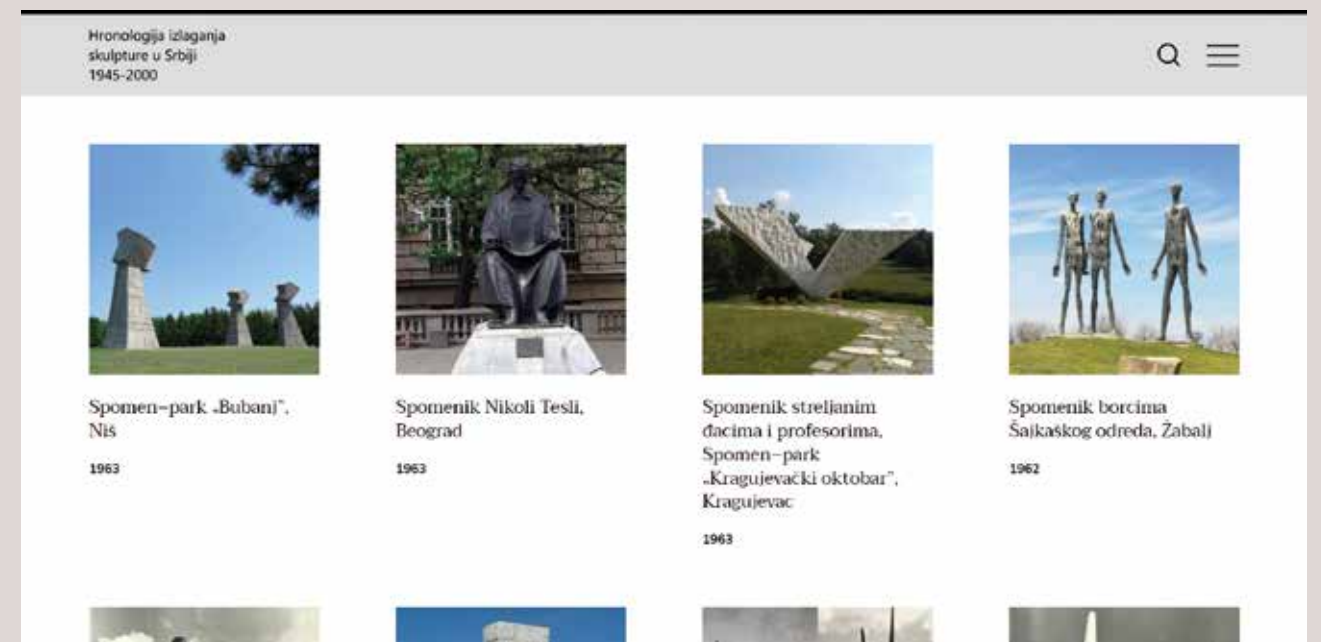
Sva prikupljena građa je digitalizovana, obrađena i prilagođena predstavljanju na internetu. Veb-platforma na kojoj je dostupna, koncipirana je tako da može da se konsultuje na više različitih načina, a u toku je finalna faza izrade njene nove verzije koja u odnosu na staru donosi određene promene. Pored hronološkog menija putem kojeg građa može

da se pregleda redom po godinama, celokupna građa je sistematizovana po sledećim tematskim pododrednicama: 1) izložbe i katalozi, 2) simpozijumi i skupovi, 3) skulptura u javnom prostoru, 4) spomenička skulptura, 5) međunarodna saradnja i 6) literatura. Građu je isto tako moguće pretraživati po ključnim rečima, a novinu predstavlja pretraga po umetniku, zahvaljujući rubrici Indeks umetnika. Unutar svake pododrednice ili odabrane ključne reči događaji su takođe organizovani prema hronološkom principu. Naposljetku, građu koja se odnosi na spomeničku skulpturu, u novoj verziji sajta biće moguće pretraživati i prema Mapi spomenika. Radi jasnoće i preglednosti, svaki događaj koji čini *Hronologiju* definisan je nazivom, mestom i datumom održavanja, a u određenim slučajevima istaknute su dodatne informacije bitne za njegovu identifikaciju. Ukoliko postoji više dokumenata, oni su poredani prema utvrđenom redosledu, a ispod svakog od njih navedeni su bibliografska odrednica ili opis, kao i izvor.

Pored kontinuiranog prikupljanja, obrade i objavljivanja nove građe na sajtu *Hronologije izlaganja skulpture u Srbiji 1945–2000*, jednaka pažnja posvećena je usmeravanju interesovanja javnosti na sadržaje koji se redovno objavljuju na Fejsbuk i Instagram stranicama projekta. Istovremeno, *Hronologija* je zamišljena kao platforma otvorena za stalne dopune, unapređenja i usavršavanja, ne samo sadržaja, već i prezentacije i korisničkog iskustva. Kada je ovo poslednje u pitanju, već pomenuta nova verzija veb-platforme, koja se realizuje uz podršku Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, predstavlja najvažniji pomak, zahvaljujući kojem će biti poboljšane mogućnosti korišćenja ove, do sada, najbogatije, najsveobuhvatnije i najaktuelnije baze podataka domaćeg skulptorskog nasleđa druge polovine 20. veka. 🍷

Sajt projekta *Hronologija izlaganja skulpture u Srbiji 1945–2000* (nova verzija) – izgled stranice odabranog događaja

Sajt projekta *Hronologija izlaganja skulpture u Srbiji 1945–2000* (nova verzija) – izgled stranice kategorije Spomenička skulptura

Victoria G. Karelia`s Collection in Kalamata, Greece

INTERVIEW WITH VICTORIA KARELIA

Interview conducted by
NIKOLA KRSTOVIĆ

Being one of the best designed multisensory spaces in Greece, and definitely in Peloponnese, Victoria G. Karelia`s Collection in Kalamata holds the overwhelming treasury of national costumes and accessories. It is not the form of ethnographic museum even though it resembles the ones across the Europe. Neither it is the design or fashion museum though it could easily stand the chance of competing them.

VICTORIA KARELIA

It is the collecting spirit and passion for past and craftsmen`s skills transformed into the public space and common interest. This is rather different enterprise than collecting the contemporary art. Yet, it does what all museums should do - transform past into contemporary. Or eternal.

For this extraordinary dedication, we *Talk* to Miss Victoria Karelia (Βικτωρία Καρέλια) and/or Miss Gina Karelia (Γζίνα Καρέλια).

How the collecting ideas started to be real?

After my marriage to George Karelias, C.E.O. of the Karelia Tobacco Company, and my settlement in Kalamata, I became a founding member and later President of the Lyceum Club of Greek Women of Kalamata, an association dedicated to the preservation of Greek tradition and customs. The Lyceum was active in the teaching of Greek traditional dances and engaged regularly in live performances using traditional costumes. From the beginning of my term, I assumed an active role in the organization of the women`s wardrobe. In an effort to create fair copies of local costumes for the needs of the

Lyceum`s dancing group, I started collecting authentic pieces to be used as guiding models. The idea of a true collection came as a result of the love and appreciation that I gradually developed over costume while working for the Lyceum.

How and when did you know it become serious?

Although the collection was personal at the beginning, the idea of its future concession to the Lyceum had always been at the back of my mind. When I first discussed it with my colleagues, the collection was already quite significant. The idea of creating a museum was born in the Lyceum`s circle, about twenty-five years ago. That was when I realized that something important was meant to happen in the future. The main problem we faced back then was finding a suitable building to house the Collection. The problem was solved in 2009, when the Municipality of Kalamata gave as a commo-date to the Lyceum a deserted listed building, on the condition that all necessary expenses would be borne by the Club. The work, which included not only the external restoration of the building but also its complete internal transformation into an

exhibition space, was covered by my personal donations, as well as by donations from The George & Victoria Karelias Foundation.

Would you consider yourself as an expert? Or, how do you chose what pieces to collect, what are the criteria? Is it getting more?

Although I have acquired significant knowledge over time, I am neither a folklorist nor a costumer. Aesthetics, rather than knowledge, has always been my primary motivation. That is why, from the beginning of my collecting activity, I have worked with distinguished antique dealers, who I knew personally and trusted. I, myself, have never looked for costumes in the countryside. I preferred dealing with the professionals of the field. When I was quite young, I was mostly impressed by gold-embroidery, but also by the urban costumes of the early 20th century, which were closer to the European standards, both in terms of design and manufacture materials. Later, however, I realized that Greek popular culture found a more authentic expression in simple woolen costumes, which were 100% a product of people's personal work. Despite the fact that those people had a difficult life, they managed, with limited means, to create masterpieces: sophisticated patterns, impressive decorative motifs, unusual colour combinations, etc. Therefore, I would say that the costumes of the nomadic and semi-nomadic populations (e.g. of Sarakatsani and Vlachs) are the ones that I cherish the most, without downgrading the impression that costumes of other regions make on me, each in its own way and for its own reasons.

Not all that is collected is presented in the Collection space? What are the criteria for this selection?

Costumes are evaluated based on their authenticity, age and quality of construction. Unfortunately, there is not enough space to exhibit them all. However, we make an effort to represent as many regions of Greece as possible, in order for visitors to fully appreciate the unique richness of the greek sartorial history which is nowhere else to be found.

What are the major focuses in today's work considering the exhibiting space?

We would like the Collection to contribute to the understanding and dissemination of modern Greek popular culture, which remains to this day in the shadows of antiquity and Byzantium. This year, due to our great national anniversary of the 200 years from the Greek revolution, there is an opportunity for the public, both inside and outside the country, to re-evaluate the importance of modern Greek culture and to complete the puzzle of today's Greek cultural identity. I believe that it is time for modern Greek culture to become more extroverted. Events such as the recent fashion show of the House of Dior in Kallimarmaro Stadium of Athens, which was preceded by an on-site research on local costumes and traditional manufacturing techniques, already contribute to a gradual change in our attitude. I hope that the Collection will also contribute to this trend by creating a network of relationships and cultural exchanges with similar museums abroad as well as with important institutions in the clothing sector.

We would also like the Victoria Karelias Collection to become a significant cultural center over time. Various cultural activities are already being implemented by the Collection, such as the summer music festival that takes place every year at the building's courtyard, various exhibitions of Greek and foreign artists, book presentations, etc. All these events have their own audience, people who visit the Collection regularly and follow its cultural proposals with great interest.

The visitors are mostly very satisfied with the experience they have in the Collection exhibition. What are current and future focuses of educative programs and working with public?

We are particularly interested in the contribution of the Collection in the field of education. Today, the Collection offers educational programs for all school levels, while for 2021 in particular, it also offers anniversary educational programs featuring the Greek revolution. Furthermore, the Collection,

in collaboration with the academic community, supports the writing of dissertations and offers job placements to students, while it is planning the co-organization, together with Greek and foreign universities, of seminars on Greek costume and traditional manufacturing techniques. Special pre-determined route tours, featuring aspects of Greek history from antiquity to the foundation of the modern Greek State, as well as social development in Greece from the Ottoman rule to modern times are also offered by the Collection to both local and foreign visitors. We hope that all these activities will continue and will be enriched in the future, creating a lasting interactive relationship between the Collection and the public of all ages.

Today's global collecting of (mostly) contemporary art is more like investment business. In your collection it is obvious that it is about love and most of all about dedication. How do you see the differences in diverse types of collecting? Why would you recommend to all people collecting of what might once be in the public interest?

Investment collectors are not collectors at heart. True collectors are passionate about what they collect, that is the way it works. However, not only investment but true collectors as well can be selfish and greedy. It's a shame. When old age steps in, you realize that nothing really belongs to you. It is a great blessing when this realization comes a little earlier. Then, you have the opportunity and the time needed to share the output of your collecting effort and passion with others and to actually see them being positively influenced and inspired by it every day. As far as objects of traditional culture in particular are concerned, it is the most valuable and rewarding feeling being able to return them to the people that gave birth to them in order to be appreciated, cherished and admired anew.

Karelia Foundation is involved in many different cultural productions and support diverse researches and promotions of culture. How would you describe your general involvements in culture?

The George & Victoria Karelias Foundation was founded in 1993. Its purpose is to support the implementation of actions related to the economy, education, culture, letters and arts, Greek folk tradition and heritage as well as social work and charity. Throughout its operation till today, the George & Victoria Karelias Foundation has awarded numerous scholarships, has provided material and financial support to a variety of legal and physical entities, has funded research and studies and has organized and sponsored all kinds of artistic events, exhibitions and presentations. As co-founder and President of the Foundation, I am actively involved in this process. My main concern is to accurately and fairly acknowledge the intrinsic value and dynamic of the various cultural proposals that require funding. It is a great joy to help make beautiful things happen. ♡

Interview with Elizabeth Morrison

NAVIGATING THE NEW NORMAL

Interview conducted by
MILENA MILOŠEVIĆ MICIĆ

ELIZABETH MORRISON

Elizabeth Morrison, PhD, is Senior Curator of Manuscripts at the J. Paul Getty Museum. During her twenty-five years there, she has curated numerous exhibitions, including *Imagining the Past in France, 1250-1500 in 2010* and *Book of Beasts: The Bestiary in the Medieval World* in 2019, both of which were finalists for the College Arts Association award for outstanding exhibition catalogue. She has served on the boards of the International Center of Medieval Art and the Medieval Academy of America, and is currently the Vice President, Governance and Nominating, of the Association of Art Museum Curators. She also serves as the US Liaison in the AAMC's program for the Travel Fellowship for Curators based in the Balkan Peninsula.

Milena Micić Milošević (Editorial Board):

Elizabeth, just one month ago, we were moderating AAMC's Curatorial Gathering, an event that has been organized twice a month as a mix of social, content, and advice held virtually on Zoom for the members of the AAMC. Our topic was "Curatorial Anxiety about the New Normal" and we had defined it a whole year ahead. It looks like it was perfect timing. We have raised questions about regular functioning, curating, exhibition planning, loans, traveling, safety... These are some of the things we are facing in our curatorial, and not only curatorial lives and careers. Today, we are talking about #New: Museums and Change.

Can we talk about "New Normal" as the initiation of change?

Back in March of 2020, none of us would have guessed that we would still be transitioning back to work in the fall of 2021. I don't think we can quite talk about a "New Normal" yet because we are all still grappling with the foundational societal shift after all the events of the past 18 months. But I think this cultural reckoning was long overdue and I am excited by the world-wide recognition that a seismic shift is not only desirable, but achievable in museums.

How do you see a curatorial practice at the moment?

I think curators can be a strong voice for change in museums because we are the ones responsible for shaping the stories around our objects. As we all know, museums are not neutral, and so the objects we choose to display, the labels we write to accompany them, and the narrative arcs we determine for exhibitions and permanent collections can be a powerful tool that we must wield responsibly and always with our audiences in mind.

What would be the most important "New/Change" in Museums?

At this moment in 2021, all of us are more aware that a museum is not just a place to learn about art, but can be a locus for discussion and change. What I hope moving forward is that visitors are no longer considered passive receptacles of the messages that museums determine, but that visiting a museum can be an interactive process that challenges both curators and visitors to situate themselves in a dialogue that actively contributes to societal change as a whole.

How do you think #New/Change can affect the museum profession, curatorial or preservation processes, audience development?

As curators, we have to become better listeners instead of talkers. We need to find ways to make art a form of engagement with the community and conceive of exhibitions that have relevance to multiple audiences. How do we challenge ourselves and visitors with the ways in which we present art? These are the issues that I think will and should occupy us moving forward.

In the light of current social events, in connection with human rights, environmental issues, pandemics, how do you see the role of the museum?

The potential of museums to become active members of their communities is there, we just need to be creative in finding ways to harness and dissemi-

nate it. We can no longer rely on our positions of privilege to tell people what we think they should be interested in. Instead, we should see our jobs as a serious responsibility to both the art that we curate and the audiences that we curate for. Only be actively engaging with the themes mentioned in this question (and more) can we ensure that museums even survive, let alone flourish as meaningful contributors to society.

Our museum world is already viral, virtual, digital, audio/video, augmented, open as much as possible, but we are still not for all... Is there a possibility for change?

These are some of the hardest questions we face today. Museums are still reaching only a tiny fraction of the world's population. So many do not have access to computers, tablets, or smart phones, or the ability to visit a museum in person. But those are not even all the potential visitors we are missing. Many people simply do not engage because they think museums are not for them. It must become our mission to persuade people that we are for them. And that will require not only hard work, but a conceptual change for both museums and their audiences.

Museums are not and should not be neutral. How strong is the voice of the museum profession so it can initiate a shift of a mindset of society?

No matter anyone's profession, we are all responsible to making a mindset shift in society. If being a historian has taught me anything, it's that stagnation is not an option. The world is going to change no matter what, so being at the forefront instead of futilely trying to hold society back is the only option. The museums that recognize this and develop creative strategies around that realization are going to be the ones that not only thrive, but also contribute to moving us forward. Our work as curators must revolve around that goal. ♣

#STARO STARE PRAKSE STARE NAVIKE

Piše
TATJANA MIHAILOVIĆ

Naporima radne grupe i uz pomoć tri kruga javne rasprave velikog odziva, došli smo do Zakona o muzejskoj delatnosti i time se pomerili napred u zaštiti muzejske građe, ali i profesionalizaciji same branše. Osvojeno je i pravo na stručnu upravu muzeja. No, dan uoči početka primene Zakona, vraćeni smo na staru poziciju. A nedelju dana kasnije izmenjena je osnovna muzejska mreža kojom je pokrivena teritorija Srbije.

Oduo čekanom Zakonu o muzejskoj delatnosti i njegovim novinama, u prethodnom broju ovog časopisa, predsednica Radne grupe Tijana Pakovljević Bugarski, pisala je detaljno, ističući posebno pomak u članu 49, stav 3, ovoga zakona, po kome: *Direktor i vršilac dužnosti direktora muzeja, pored uslova utvrđenih odredbama zakona kojima se uređuje oblast kulture, može biti lice koje ima položen stručni ispit i najmanje pet godina rada u muzejskoj delatnosti.* Datum početka primene Zakona bio je 16. oktobar. Na Prvoj sednici drugog redovnog saziva Narodne skupštine koja je održana 7. oktobra, Ratko Dmitrović, ministar za brigu o porodici i demografiji (?!), predložio je donošenje Zakona o izmeni Zakona o muzejskoj delatnosti, gde treba da se interveniše upravo u ovom članu. Obrazloženo je da postoji potreba da se on uskladi sa Zakonom o kulturi, sa kojim navodno nije u skladu. Odnosno, krovni Zakon o kulturi predviđa sledeće: *Kandidati za direktore ustanova moraju imati visoko obrazovanje i najmanje pet godina radnog iskustva u kulturi. Ostali uslovi za izbor kandidata za direktora ustanove utvrđuju se statutom ustanove* (Član 36 stav 1 Zakona o kulturi). Shodno ovome, Zakon o muzejskoj delatnosti, budući da ta delatnost spada u polje kulture, samo je uže definisao uslove za profil direktora, u smislu stručnosti i kompetentnosti upravo za muzejsku delatnost, baš kao i sve drugo što je sa njom u vezi, u čemu se ovaj zakon i razlikuje od Zakona o kultu-

ri. Drugim rečima, propisao je da samo muzejski stručnjaci mogu biti direktori.

U raspravi koja je usledila i odvijala se u okvirima isticanja opštih mesta o važnosti muzeja u društvu, pažnju privlači samo diskusija poslanice Samire Čosović iz Prijepolja, koja je istakla i objasnila svoje zalaganje za promenu ovog člana Zakona. Naime, ukazala je da postoji problem u manjim sredinama, gde zabrana novog zapošljavanja utiče na smanjenje broja stručnjaka u muzejima, što onda, pretpostavljam, smanjuje i mogućnost za izbor direktora. Kao primer uzela je upravo Muzej u Prijepolju. Naravno da tamo gde nema kustosa, nema ni muzeja, pa ni potrebe za direktorima. Ono što je pogrešno u ovoj logici je da direktor, koji, po zakonu, ima veliku moć u donošenju odluka u jednoj ustanovi, može biti nestručna osoba (bez državnog ispita i iskustva u datoj profesiji, tako glumac može biti na mestu muzejskog direktora). Sa druge strane, paradoks je da osoba koja obavlja delatnost u jednom segmentu struke mora biti stručna. Tako su svi zaposleni ne samo stručniji, već i formalno kompetentniji od onog ko njima upravlja. To vodi do, tako često viđane situaciji u Srbiji, u kojoj su muzejski radnici primorani da vode borbu sa rukovodiocem u pokušajima da mu objasne osnovne postavke struke i odbrane njen integritet. U takvim okolnostima obično dolazi do unutrašnjeg iscrpljivanja i regradiranja muzejskih ustanova. Ima dovoljno muzeja koje su na ovaj način doslovce upropašćeni i od vodećih urušeni do nevidljivih na muzejskoj sceni Srbije. Kod dilema poslanice Čosović, izgleda da dilema nema, ali prilično je očito u čemu je problem: Zakon je, predajući muzeje na upravu stručnim i osposobljenim ljudima, jednu važnu instituciju uzeo sa talona stranačkih trgovina. Izgleda da je to za lokalne samouprave bilo previše. Ni zakonodavac se, očito, nije mnogo zalagao za integritet profesije. Ostaje otvoreno pitanje: da li je kvalitet muzejske delatnosti stvarno i bio u interesu zakonodavca?

Zakon o primeni Zakona o muzejskoj delatnosti usvojen je jednoglasno, a 15. oktobra su mejlom muzejske ustanove o tome obavestene, odnosno da isti stupa na snagu 17. oktobra. I tako smo se vratili gde smo i bili, u zonu #staro, #stare navike.

Nedugo zatim, 29. oktobra izlazi novi pravni akt: *Rešenje o utvrđivanju teritorijalno nadležnih muzeja*

(*Službeni glasnik RS 102/2021*, od 29. 10. 2021). Ali šta je ovome prethodilo? Radna grupa je unela novinu u Zakon o muzejskoj delatnosti kroz pojam tzv. „teritorijalno nadležnog muzeja” sa idejom da dođe do „trajnog i sistematskog rada na razvoju i unapređivanju muzejske delatnosti u Republici Srbiji” (Zakon o muzejskoj delatnosti, član 46), pre svega u smislu „organizovanja i stručnog delovanja i pružanja stručne pomoći i unapređenja rada muzeja na svojoj teritoriji” (Zakon, član 46, stav 1). Izvorna ideja Radne grupe, kako smo saznali od Nikole Krstovića, člana grupe i predsednika NK ICOM-a Srbije, bila je da se odredi 8 ovakvih muzeja koji bi bili kadrovski osnaženi i nadležni na većim oblastima (na primer, centralne, zapadne, istočne ili južne Srbije...), tako da bi ukupni sistem po vertikali, od centralnog, preko matičnih do teritorijalnih muzeja, doprineo unapređenju muzejskih ustanova i muzejske profesije. Umesto primene ove ideje sprovedena je druga politika zakonodavca i pomenutim rešenjem definisano je 26 teritorijalnih muzeja, u skladu sa podelom na okruge, tako što je svaki veći muzej teritorijalno nadležan za manji u svojoj blizini. Međutim, samo razvodnjavanje i donekle obesmišljavanje osnovne ideje teritorijalnih muzeja nije najlošija posledica donošenja ovog rešenja. Naime, u stavu 2 stavlja se van snage *Rešenje o utvrđivanju nadležnosti muzeja prema vrstama umetničko-istorijskih dela i prema teritoriji* (*Službeni glasnik RS 28/95*), kojom je Srbija pokrivena sa 43 muzeja zadužena za tačno određenu teritoriju na kojoj funkcionišu, vrše istraživanja i čuvaju muzejsku građu u zbirkama. Stavljanjem Rešenja iz 1995. godine van snage oko 17 manjih muzeja se našlo u pravnom va kumu i praktično izgubilo teritoriju na kojoj rade i jasan status, dok je 26 muzeja dobilo uvećane teritorije, ali takođe nejasnog statusa. Jer, ukoliko je reč o nadležnostima iz Člana 46 Zakona o muzejskoj delatnosti, onda nijedan muzej nema svoju stvarnu teritoriju na kojoj elementarno funkcioniše kao služba zaštite pokretnih kulturnih dobara, čime ih Zakon "ćutke" izjednačava sa galerijama, domovima kulture i kulturnim centrima. Pored toga, ukoliko se ova anomalija ne ispravi, posledice, posebno po arheološka istraživanja, dodelu dozvola i preuzimanje materijala, biće nesagledive. Vratićemo se u stanje #prastaro, #bez sistema. ♣

IDENTITET(I). PREDSTAVE ŽENA U SRPSKOM SLIKARSTVU (1918–1941)

Piše
NIKOLA IVANOVIĆ

„Kad bih umio da napišem najljepšu knjigu na svijetu, posvetio bih je svojoj ženi Darki. Ovako ću zasvagda ostati dužnik njenoj plemenitosti i ljubavi. I sve što mogu, to je da sa zahvalnošću pomenem njeno ime na početku ove priče, koja, kao i sve druge, govori o traženju sreće.” Posveta koju je Meša Selimović napisao na početku romana DERVIŠ I SMRT (1966) delovala mi je sa 15 godina, kada sam knjigu prvi put pročitao, kao najlepša koju sam do tada video. Od onda me proganja.

Pomislio sam kako bih voleo da i ja napišem nekom takvu posvetu u nekoj budućoj knjizi. Činilo mi se da je moje večernje piskaranje o svemu i svačemu tada bilo moje traženje sreće. Onda su se desile stvari kojima se nisam nadao. Nisam ih čak ni priželjkivao, nisam ka njima išao, nisam ih video kao svoju budućnost – studije istorije umetnosti, život u Beogradu, potom posao u Galeriji Matice srpske, master rad i konačno izložba i publikacija *Identitet(i). Predstave žena u srpskom slikarstvu (1918–1941)*. Tek tada sam shvatio da je jedan od mojih novih identiteta „istoričar umetnosti”. Do tada sam verovao u neke druge i sa njima se borio.

Ova izložba i njena prateća publikacija nastale su upravo po ideji i tekstu master rada odbranjenog na Filozofskom fakultetu u Beogradu 2018. godine pod mentorstvom profesorke Simone Čupić. Ideja da se bavim identitetima bila je proizvod, sasvim logično, duboko ličnih i intimnih pitanja koja su me oduvek mučila – zašto postoje razlike među nama, šta one znače i da li su uopšte važne? Svakodnevno razmišljamo o njima (identitetima), a da toga nismo ni svesni. Svaki dan igramo svoje uloge (one izabrane i one date). Sa uverenjem da je naš identitet oblikovan društvenim odnosima, ali i da druš-

tveni odnosi zavise od našeg identiteta, da on utiče na vizuelne politike (samo)reprezentacije, odabir slikarskih tema i motiva, upustio sam se u pisanje ovog rada. Četiri celine koje čine knjigu i koje su bile deo izložbe, zapravo su priča o četiri identiteta: o nacionalnom, rodnom, seksualnom i o pitanju sopstva. Zamišljena kao putovanje od kolektivnog do ličnog, od javnog do intimnog, ova priča zadire u složena pitanja konstruisanja i dekonstruisanja identiteta kao takvog, ali i u politike reprezentacije i vizuelizacije različitih identiteta i njihovog značaja za umetnost između dva rata.

Najveći izazov u svemu ovome bio je suočiti se sa samim sobom i sopstvenim dilemama. Ništa drugo nije bilo tako teško. Bilo je dosadno – administracije, pozajmice, molbe, dopisi, telefoniranja (koja mi najteže padaju jer uvek sumnjam da je sa druge strane telefonske žice neka strašna osoba), marketinzi, instagrami, heštegovi, suveniri i drugi propratni problemi muzejskog mikrokosmosa. Zanimljive stvari usledile su onog trenutka kada je izložba „oživila”. Postavljam sebi u glavi pitanja u nameri da skratim agoniju ovog najtežeg zadatka (pisanja o svom radu).

Sledi autointervju:

Šta je bila ideja ove izložbe i knjige?

Pa, valjda, traženje sreće. U trenutku kada je tekst pisan nisam ni slutio da će on doživeti svoju materijalizaciju u Galeriji Matice srpske. Želeo sam samo da svoja interesovanja, teme koje volim i čaroban svet briga iz svoje glave koje uvek traže utehu u umetnosti slijem u jedan tekst. Vrlo sebično – želeo sam da se zabavim pišući (mada, dosta sam se namučio).

Da li je ona donela nešto novo?

Ne želim pretenciozno to da tvrdim, niti skromno da negiram. Ne mislim da je tu bilo nečeg „novog“. Možda bih pre rekao bilo je „smelog“: da se revidira (na ovim prostorima uvek osetljivo) pitanje nacionalnog identiteta. Ili da se ponovo raspravlja o položaju žena u srpskom društvu. Ili, najpre, da se otvori pitanje o potencijalnim kvir temama i identitetima u trenutku kada se vrlo intenzivno raspravlja o uvođenju zakona o istopolnim zajednicama.

Šta je poruka ove izložbe i knjige?

Potrudio sam se da poruka bude jasna – među nama postoje razlike koje utiču na društvene interakcije, ali one zapravo nisu toliko važne. Naše su razlike (identiteti) vrlo nestalne i promenljive. Hteo sam da pokažem da se neke ljudske dileme, strahovi, pitanja o sebi i drugima ne menjaju mnogo kroz vreme, uprkos različitim društveno-političkim okolnostima. Vekovima nas muče iste stvari. Ne sme se nikad povrediti ljudska duša, rekla je Cuca Sokić, a moja mentorka kaže: „Kako to strašno zvuči!“. Možda bi bilo dobro da razmislimo koliko negiranje i neprihvatanje „razlika“ među nama povređuje ljudsku dušu. Nakon jednog od vođenja prišla mi je uplakana žena iz publike da mi nešto kaže. Zaledio sam se. Nisam do tada prisustvovao muzejskim emocijama. Izjavila je ovako nešto (parafraziram): „Ja ne znam ništa o umetnosti. Došla sam jer mi je tema zvučala interesantno. Dirnuta sam. Moraću još jednom da prođem kroz izložbu. A nakon toga možda još jednom.“ Mislim da je ona razumela poruku. ♡

ARS PHARMACEUTICA

Piše
LJILJANA BAKIĆ

Fotografije
ALEKSANDAR AVRAMESKU

Tematska stalna postavka pod nazivom ARS PHARMACEUTICA posvećena je istorijatu i delovanju najstarije vršačke apoteke „Kod Salvatora“ (1784) i razvoju vršačkog apotekarstva od XVIII do polovine XX veka. Priređena je u autentičnom zdanju same apoteke – prostoru vršačkog muzeja i predstavlja jedinstvenu apoteku-muzej Srbije.

Kao forma stalne postavke, Gradskog muzeja u Vršcu, sa temom ARS PHARMACEUTICA, otvorena je 11. marta 2021. godine, u prostorijama najstarije vršačke apoteke „Zum Salvator“ (Код Спаситеља), jedne od najstarijih na prostoru savremene Srbije (1784), za koju je namenski podignuta zgrada u barokno-klasicističkom stilu. To je prizemna građevina, visokog krova, ispod kojeg su dvospratni tavan i polutavan sa podrumom ispod cele površine. Sa strane ka ulici su stepenice koje vode do ulaza u Apoteku.

Pod istim imenom Apoteka je radila do 1949, kada posle otkupa postaje II narodna apoteka, aktivna sve do 1971. godine. Osnivač apoteke je bio Palavan (Pallaván), a na dugom putu svog delovanja promenila je mnogo vlasnika. Poslednji i prvi koji nije bio stranac, jeste Aleksandar Jovanović sa sinovima Svetislavom i Dušanom. Brat našeg čuvenog slikara Paje Jovanovića kupio je apoteku 1928. od Bele Kihlera (Bela Kűchler). Otada je prepoznatljiva

po dominantnom zaštitnom znaku – zgradi apoteke i dodatom imenu vlasnika (Apoteka Kihler).

Izložba je prilagođena očuvanom enterijeru i mobilijaru apoteke, pri čemu se inventar datuje u rasponu od XVIII do polovine XX veka. Postavka obuhvata pet povezanih prostorija nekadašnje apoteke: oficinu, tri prostorije za delatnost apoteke i polutavan. Predstavljena je u 11 tematskih celina: 1) Oficina (lat. Officina – radionica, prodajni prostor), 2) Uvod – evropska istorija farmacija i istorija farmacije Vojvodine, 3) Vršačko apotekarstvo XVIII–XX veka, 4) Apoteka „Kod Salvatora“, 5) Umetnost farmacije (Od biljke do tablete), 6) Proizvodi apoteke, 7) Marketig – Apotekarski proizvod kao brend, 8) Trgovina i poslovanje apotekara, 9) Laboratorija, 10) Apotekarski kabinet, 11) Polutavan.

Autentična oficina s mobilijarom s kraja XIX i početka XX veka potiče iz vremena vlasništva Bele Kihlera. U njoj je izloženo mnoštvo apotekarskih posuda, originalne ambalaže lekovitih preparata,

„KOD SALVATORA“
 imao: Venčel Palavan 1784.
 asnici: Martin Krauer i Antonio Heleport.
 rošnje: apoteke nemaju pisanih dokumenata. Prema
 direktnim podacima (Zapisnik o pregledu apoteke
 a je 16. februara 1784. godine.
 na u Vršku skoro četiri decenije.
 „Velika lekarna“ posle otvaranja druge manje apoteke.
 tekao u Vršku – Palavan, zabeležen je u retkim
 nitima iz XVIII veka.
 je poznat po nekoliko dopisa koje mu je uputio fizičar
 Ra.
 u XIX veku bili su: Anton Šalder (1801 ili 1803),
 (1853), Sebastijan Štrah (1863), Aladar Eron (1890).
 je bio najduži vlasnik ove apoteke. Ostavio je
 koslovu, privatnu i stručnu prelistu sa raznim
 ma i fizičkom iz Temišvara. Imao je ostalog saznajno
 teku kupovao u Pešti – Temišvaru.
 ig, slednje vlasnik. Imao je kao neke druge
 kraljeve apoteke.
 kod Sa. Stevan

Bela Kiebler (Béla Kiebler) je postao vlasnik
 Poznato je da je 1908. otvorio i jednu apoteku
 apoteka je prepoznatljiva kao **APOTEKA KIEBLER**
 zgradi apoteke. Uspesno je poslovao i svoje pre-
 Poslednji vlasnik, pri Srbin, **Aleksandar Š-**
 da Kieblera i vodi je kao proizvođač (upravljač)
 sinovi **Dušan** i **Svetislav Jovanović**. Vesnik
 razvoju farmacije Srbije.
 Apotekari Jovanović zadržali su ime i zap
 proizvođač prethodnog vlasnika.
 Aleksandar Jovanović je bio i vlasnik f
 Budimpešti koji je snabdevao apoteke.
 Uplađen je i kao veliki dobrovoljac za sirom
 Za vreme rata apoteka je redovno davala sa
 pomoć.
 „Nasleđe“
 Iz perioda vlasništva **Kiebler-Jovanović**
 pisane dokumente: knjige izdatih recepata, struč
 lekara, ponudi, receptivni listići, pisama, naručbe,
 raznih drogerija i fabrika kao i kartonski i pa

veterinarskih proizvoda, ali i svega drugog što se u prošlosti kupovalo u apotekama: kozmetičkih preparata, esencija, medicinskih vina, patenata, fotografske opreme.

U drugoj prostoriji, posle uvoda u farmaciju i istorijata vršačkog apotekarstva, predstavljena je centralna tema izložbe UMETNOST FARMACIJE (ARS PHARMACEUTICA), koju posetioци mogu pratiti do kraja izložbenih prostorija. Apotekari su u XIX do početka XX veka ručno spravljali različite lekovite preparate. Put od sirovine najvećim delom biljnog porekla do gotovog proizvoda pokazuje veštinu i raznovrsna znanja apotekara koji su bili potrebni za nastanak leka.

U autentičnom apotekarskom ormanu s početka XX veka posetioци mogu videti brojne apotekarske posude – stojnice od XVIII do početka XX veka od drveta, stakla, porcelana. Najstarije, s kraja XVIII veka, ručno su rađene i dekorisane. U stojnicama su sirovine biljnog, mineralnog i retko životinjskog po-

rekla koje su bile osnov za spravljanje preparata, kao i gotovi proizvodi. Najviše su zastupljene supstance biljnog porekla. Pored domaćih nalazimo i one koje potiču iz udaljenih podneblja Južne Amerike, Azije, Mediterana (sena, lobelija, mira, ipekakuana, galanga). Tu su i boce sa vodama, alkoholima, medicinskim vinima. Završni deo ormana posvećen je sačuvanoj ambalaži praškova, kapi, smeša, tinktura koji su spravljani u Apoteci „Kod Salvatora“.

Pored toga što su spravljali lekovite preparate po receptu ili prema farmakopejama, apotekari su bili i inovatori poznati po sopstvenim proizvodima. Apoteka „Kod Salvatora“ bila je poznata po proizvodnji kozmetičkih preparata „Dr Filipon“ (kreme za dan i noć, sapuni, puderi). Ovi proizvodi bili su poznati van Vršca i prodavali su se širom tadašnje Kraljevine Jugoslavije.

Apotekari su donosili novitete iz Evrope i sveta, a svoje proizvode reklamirali su savremenim dizajnom. Na izložbi se može videti kartonaža prvih in-

dustrijskih lekova i patenata iz evropskih drogerija, ali i Amerike, kao i načini reklamiranja apoteke, sopstvenih proizvoda i stvaranja apotekarskog brenda.

Apoteka je imala dobro opremljenu laboratoriju u kojoj su apotekari provodili sate i sate. U njoj su spravljali meleme, ispitivali, merili, posmatrali uzorke sirovina kroz mikroskop, pakovali, skladištili lekovite supstance. Izloženi su laboratorijski pribor, apotekarske vage, tegovi raznih oblika, tarrionici za usitnjavanje i mešanje sirovina, uređaji za ručno spravljanje pilula, tableta, supozitorija. Posetioци mogu videti najstariji recept (1857) pisan u starim mernim jedinicama (libre, uncie, drahme) sa prevodom, kao i knjigu ručno pisanih recepata iz 1896. godine.

U apotekarskom kabinetu upoznajemo se sa najpoznatijim vršačkim apotekarima i njihovim uticajem na širenje zdravstvene kulture. Izloženi su rukopisi, fotografije, stručne knjige i pravilnici, biblioteka, prepiske veoma obrazovanih apotekara.

Poseban deo je posvećen porodici Jovanović i nasleđu koje je ostavila Srbiji i svom gradu.

Iz sobe apotekara stepenice vode u skrajnut i tajnovit kutak – polutavan. Prostor, koji je nekada služio za sortiranje i obradu bilja, sada je ureden kao edukativno-istraživački centar. Na stolovima su najraznovrsnije bilje, farmaceutske časopisi, delovi laboratorije.

Dizajner ove izložbe imao je mnogo izazova. Najveći izazov za arhitektu postavke bio je smestiti sve što je kustos želeo da prikaže u ovom relativno malom prostoru i pronalaženje ravnoteže između istorijskog i savremenog. Pri realizaciji izložbe zajednički cilj kustosa i dizajnera bio je da se na savremen način predstavi istorija farmacije, kako prosečnom posetiocu svih starosnih doba i profila tako i profesionalcu. Osnovna ideja je bila zaintrigirati posetioca da kaže „Ovo nisam znao“ i navesti ga da se zagleda u predmet i pročita informacije, odnosno privući i onog posetioca koji nije farmaceut. ♣

GERIJEVI RAZGOVORI SA VAN GOGOM U ARLU

Piše
DEJAN VLAŠAKALIĆ

*Ne osećam da je ono što arhitekta
i umetnici rade, mnogo različito.
Došao sam u arhitekturu kroz
umetnost i slikanje me još fascinira.
Slike su moj način treniranja oka.
(Frenk Geri)*

Arhitekta Frenk Geri (92) je od početka svoje karijere imao snažne veze sa savremenim umetnicima, pogotovo kalifornijskom umetničkom scenom (Ričard Sera, Leri Bel, Ron Dejvis). Najpoznatiji primer njihove „simbioze” je zgrada u obliku dvogleda Kle Oldenburga u okviru Gerijeveg projekta za marketinšku agenciju *Chiat/Day* (1991) u Los Angelesu, a koja je danas jedna od mnogih Google-ovih poslovnih zgrada. Analizirajući ovaj projekat, moglo bi se reći da Geri razume umetnike i njihove ideje, a verovatno razmišljajući o odnosu funkcije i forme ovog objekta izjavljuje: „Napravio sam vam violinu, a na vama je da svirate.”

Prvi njegov evropski projekat, *Vitra dizajn muzej u Nemačkoj* (1989), početak je onoga što će neko prepoznati kao njegov specifični stil zbog koga ga nazivaju najznačajnijim arhitektom današnjice, a za druge će kasnije to postati upitna repeticija ili kopiranje samog sebe. Ne zaboravimo ni da je iste godine kada je ovaj muzej otvoren, dobio prestižnu arhitektonsku Prickerovu nagradu – sa sadašnje vremenske distance i nakon brojnih značajnih objekata u proteklih više od trideset godina, reklo bi se čak „prerano”.

Ako izdvajamo samo projekte muzeja, na američkom kontinentu je usledio umetnički muzej Vajsmann (1993) u Mineapolisu, dok je u Evropi projekat za Gugenhajm muzej u Bilbao (1997) Gerija izbacio u orbitu „selebitija” arhitekture. Ovaj španski grad je doživeo finansijski preporod uzrokovan „kulturnim turizmom”, a kritičari arhitekture i naravno muzejski stručnjaci imali su i puno zamerki. Arhitektura ovog muzeja traži od umetnika samo jedno, odnosno puno: da da celog sebe i svojim delom nadraste ekspresionistički enterijer. Muzej u Bilbao svakom novom izložbom podstiče na dijalog arhitekture i umetnosti, i što je on intenzivniji to je i obostrana dobrobit veća.

Kraj prethodnog i početak novog milenijuma uz dalji razvoj tehnologije gradnje i kompjuterskih programa, Geriju je pružio mogućnost da klasične arhitektonske principe preispita u Sjedinjenim Američkim Državama, na Muzeju pop kulture (2000) u Sijetlu (koji je osnovao Pol Alen, suosnivač Majkrosofta), a na evropskom kontinentu je svoj stil brusio kroz umetnički muzej Marte Herford (2005) u Nemačkoj.

Godine 2014. projektuje u Francuskoj, u Parizu, gde je svečano otvorena zgrada Luj Viton fondacije sa 11 umetničkih galerija na 3500 m², pružajući mogućnost umetnicima da ovaj pomalo nedovršeni prostor iznova menjaju svakom novom postavkom. Kao neki brod staklenih jedara koji je udario u lednik na ivici Bulonjske šume, ima brojne palube sa kojih se pruža pogled i ka Ajfelovom tornju, koji možda samo neki posetioci po inženjerskoj veštini i hrabrosti stvaraoca povezuju sa Gerijevim delom.

Krajem te godine je u pariskom Boburu otvorena i njegova velika retrospektivna izložba. Stotine crteža i, što je još zanimljivije, ogroman broj maketa pokazali su onaj najintragantniji deo njegovog stvaralaštva, a to je početak, stvaranje ideje. Ako pokušate da uporedite fotografiju izgrađenog objekta sa početnom skicom, koja najčešće liči na haotični kardiogram stvaraoca, pokazaće se da je ona dovoljno snažna da se odupre svim evolutivnim promenama tokom projektovanja. Na izložbi je prikazivan i dokumentarni film (2007), koji je režirao Gerijev prijatelj Sidni Polak i koji više nego jasno prikazuje kako ovaj arhitekta stvara i promišlja svet oko sebe.

Možda je najupečatljiviji detalj kada Geri nezadovoljan ravnim visokim zidom, rukom gužva deo kartonskog modela i vraćajući ga na odgovarajuće mesto izgovara: „ovo je bolje... ovo je gerijevski“.

I najzad, 2021. godine Geri se sa LUMA projektom vraća u Arl, koji je obilazio tokom svog boravka u Francuskoj početkom šezdesetih godina prošlog veka. Važno je podsetiti da se u taj grad 1888. godine doseljava holandski slikar Van Gog. Privučen svetlošću i bojama juga Francuske, Van Gog je tu naslikao preko 200 slika i više od 100 crteža i akvarela, tu je napisao oko 200 pisama, tu je dva meseca živeo sa Gogenom, radio i svađao se, tu se desila i poznata epizoda sa odsečenim uvom... Zato Arlu nije bio potreban takozvani „Bilbao efekat“ jer su ljubitelji umetnosti već imali puno razloga da posete taj neveliki antički grad u Provansi, na obali Rone, vrlo blizu obale Mediterana.

Geru je dugo razrađivao ovaj projekat za LARA fondaciju, ali je ideja da se napravi visoki objekat, takozvani Toranj, potekla od Maje Hofman, koja je osnovala ovu neprofitnu fondaciju i njene želje „da sa Tornja vidi more“. Visok 56 metara verovatno je želju ispunio ali je to istovremeno značilo da kao daleko najviši objekat u okolini nosi i veliku odgovornost prema svom okruženju. Za izložbeni centar LUMA, kako se zvanično zove, Geru je ovaj put posegao za 11.000 nepravilnih panela od nerđajućeg čelika koji u ovom podneblju imaju gotovo isti efekat kao staklene površine. Cela struktura ima kružnu zastakljenu valjkastu bazu, koja i kritičare, a i samog arhitektu, podseća na rimski amfiteatar u neposrednoj blizini. Oblik je izabran i u nameri da se iz svih pravaca privuku posetioci koji onda prolazeći kroz ovaj praktično „galerijski foaje“ mogu da posete i ogromni kulturni kampus sagrađen u zaleđu, na mestu napuštenog železnickog depoa. Geru tvrdi da je inspiraciju našao u obliku okolnih planinskih venaca, a direktno se poziva i na Van Gogovu sliku „Zvezdana noć“ (1889). Tako se vraćamo na početak priče o odnosu arhitekta i umetnika: „Način na koji Brojgel pravi kompoziciju platna suprotan je od načina Karavađa ili Džasperra Džonsa. Učio sam kompoziciju sa njihovih slika. Preuzeo sam sve vizuelne veze i ideje, i ponekad ih upotrebljavam.“

Za izložbeni centar LUMA, kako se zvanično zove, Geru je ovaj put posegao za 11.000 nepravilnih panela od nerđajućeg čelika koji u ovom podneblju imaju gotovo isti efekat kao staklene površine. Cela struktura ima kružnu zastakljenu valjkastu bazu, koja i kritičare, a i samog arhitektu, podseća na rimski amfiteatar u neposrednoj blizini. Geru tvrdi da je inspiraciju našao u obliku okolnih planinskih venaca, a direktno se poziva i na Van Gogovu sliku „Zvezdana noć“ (1889). Tako se vraćamo na početak priče o odnosu arhitekta i umetnika...

STO DVADESET DANA ZA STO DVADESET GODINA

Pišu
KATARINA SELENIĆ
MARKO STOJANOVIĆ

Fotografija
MARKO STOJANOVIĆ
IVANA MASNIKOVIĆ ANTIĆ

Etnografski muzej u Beogradu proslavio je tokom 2021. godine 120-godišnjicu samostalnog rada, pri čemu je jubilej u vreme pandemije Kovida 19 predstavljao u svakom slučaju izazov za bilo kakav koncept, a pogotovo dinamiku proslavljanja. Posledično, proslava je pozicionirana u poslednju trećinu godine, sagledana u sintagmi „120 dana za 120 godina” i realizovana sukcesivno izložbama, pojavljivanjem u medijima, virtuelnom svetu društvenih mreža, te uokvirena istraživačkim projektima i publikacijama.

Program jubileja započet je postavkom *Izložbe o izložbama* (3. 9 – 10. 10), kojom su načinjeni pokušaji u dva smera: da se na panoima, dvodimenzionalno, putem svojevrstnog kolaža od selekcije izložbenih plakata nastalih u preko jednog veka dugom trajanju Muzeja, iskažu njegov nekadašnji i savremeni izlagački profil i misija, a takođe, izmeštanjem izložbe u ambijentalni prostor Studentskog parka, otvore neka od pitanja o tome na koje sve načine je moguće osvežiti komunikaciju sa ciljnim grupama.

Centralni deo proslave, sam Dan Muzeja, reprezentovan je izložbenim projektom *S obramicom niz put* (20. 9 – 15. 12), u okviru kojeg je predstavljen slojeviti put izrade, ukrašavanja, upotrebe i simbo-

ličke komunikacije predmeta opredeljenih za kolekciju obramice iz zbirke Saobraćaj i transport dobara. Prolog otvaranju izložbe predstavljala je dodela muzejske nagrade „Borivoje Drobnjaković” akademiku Ljubinku Radenkoviću za životno delo, što je činilo veliku čast organizatorima. Postavku je otvorila ministarka kulture Republike Srbije. Naizgled jednostavne alatke iz fundusa Etnografskog muzeja, pomagala kojima je ljudska snaga umnogostručavana za potrebe prenosa različitih vrsta tereta, označile su brojne kontekstualizacije narodne kulture privređivanja. Nasuprot stereotipima o patrijarhalnoj kulturi, činjenica da su obramice brižno i vešto gradili muškarci kako bi ih na upotrebu predali ženama, nedvosmisleno govori o sinergiji, saradnji i

Izložba *S obramicom niz put*, autora Marka Stojanovića

uvažavanju na osnovu kojih su se u surovim uslovima života tradicionalnih zajednica održale porodice, zadruge i seoske sredine u celini. One otvaraju prostor za pitanja o nekadašnjem i današnjem odnosu čoveka prema prirodi, ljudi jednih prema drugima i prema zajednici, kao i odnos kulture prema okruženju i njegovim izazovima. O sinergiji čoveka i okruženja, neraskidivoj vezi prirodnih resursa i kulture govore raznoliko oblikovanje i upotreba obramice u ravninama, predelima pobrda i planina, na raskršćima puteva i uticaja, a njihovo ukrašavanje i simbolika svedoče o kulturnim preplitanjima i preuzimanjima. Poslednji od izložbenih projekata, radnog naziva *Etnografske mape i rečnik etnografskih pojmova*, uslovno je opredeljen za kraj kalen-

dara proslave – decembar 2021. godine. Postavka bi trebalo da u novom, digitalnom kontekstu ukaže na značaj prostornih mapa etnografskih oblasti Srbije, i to u svojstvu dokumentacione osnove za buduća stručna i naučna razmatranja. Predviđena komunikaciona nadgradnja konceptualno je usmerena ka objašnjenjima 500 etnografskih pojmova i predavanjima stručnjaka iz etnologije/antropologije, te drugih srodnih oblasti u domenu teme ove izložbe.

Putovanje od hiljadu koraka, kažu, počinje prvim, u ovom slučaju okrenutim ka savremenom oglašavanju i PR delovanju. Prebacivanjem određenih sadržaja jubileja na onlajn platforme Etnografski muzej je načinio taj prvi od, nadamo se, mnogih koraka u budućnosti. Namenjena prevashodno mladima,

kao i udaljenim ciljnim grupama u realnom prostoru, komunikacija je usmeravana protokom sadržaja „iza ekrana” i učesćem u komunikaciji hipotetičnog, istovremenog mnoštva zainteresovanih za društvene mreže i etnografsku muzeologiju. Činjenica da su učesnici prvi put mogli da putem Fejsbuk-stranice doslovno prate delatnost Muzeja ukazala je na brojne mogućnosti motivacionog pristupa. Spotovi o reprezentativnim predmetima, osmišljeni tekstovi „džepnog vodiča” o stalnoj postavci, fotografije svečanih događaja i otvaranja izložbi, a naposljetku neka vrsta konsektivnog doživljaja terenskih istraživanja – strukturiranog fotografijama i osvrtima učesnika, približili su i demistifikovali rad kustosa, prevashodno stručnjaka iz Odeljenja za istraživanje etnografskog nasleđa. Na taj način razbija se ljuštura decenijske distance između tumača, učesnika i posmatrača narodne kulture, svi postaju članovi istog komunikacionog kruga. Na drugoj strani, postavkom za jubilej, izložba *S obramicom niz put* osvetlila je staze kojima Etnografski muzej, moguće, planira da prilagodi osnovnu delatnost savremenom okruženju. Nalik na nevestu iz običajne prakse, postavka obramice ponela je „nešto staro, nešto novo, plavo i pozajmljeno”, reprezentovanjem narodne kulture privređivanja. Stara bi bila činjenica da je određeni broj eksponata u Muzej stigao već u vreme njegovog nastanka, nova činjenica da tek posle dvanaest decenija oni postaju ravnopravni kulturni elementi dovoljni za samostalno razmatranje, plavo dosledna vernost muzeološko-etnografskim razmatranjima o kulturnim svedočanstvima, a pozajmljeno estetika postavke kakva, po brojnim stručnim i laičkim pogledima, otvara diskurs umetničkog u domenu tzv. bezimene, narodne kulture.

Drugi ešalon proslave, manje vidljiv u javnosti, ali, svejedno izvanredno značajan, rečito govori o komunikacionom prostoru muzejskih publikacija na osnovu kojih je moguće sagledati istraživački, naučni i stručni doprinos kustosa u tekućem radu, kao i putem osvrtu na dosadašnje rezultate. U tom domenu izdvaja se monografija dr Miloša Matića pod nazivom *Velika etnografija naroda – 120 godina istraživanja kulture u Etnografskom muzeju*, koja već naslovom rečito govori o širini opservacije u žižnoj tački više od veka duge samostalne delat-

nosti Muzeja, te naporima da ona bude pretočena u trajan doprinos etnografskoj muzeologiji. Na drugoj strani, o savremenim istraživanjima govori katalog kolekcije iz polja istraživanja narodne kulture ukrašavanja, posebno u domenu nakita za ruke, pod nazivom *Bile ruke, tanke belenzuke – narukvice iz zbirke Nakit Etnografskog muzeja u Beogradu*. Igrom korone, manje slučaja, tokom vremena jubileja publikovane su i tri knjige *Glasnika Etnografskog muzeja*, od kojih će broj 85 poneti lentu „120 godina Etnografskog muzeja”. Istovremeni pogled ka dosadašnjem i korak unapred osvetljeni su u glasilu Muzeja posebnim odeljkom posvećenim nematerijalnom kulturnom nasleđu, uključivanjem doprinosa mladih kolega, kustosa etnologa antropologa, kao i uopšte otvaranjem tema koje ukrštaju delatnost posvećenu nasleđu sa savremenim poljem antropologije. Tekuća grupna istraživanja u 2021. godini, koja će u postjubilaranom periodu podržati tradicionalnu, reklo bi se, instituciju publikovanja rezultata, obavljena su u okviru monografskih projekata *Etnološka istraživanja Mačve i Narodna znanja i verovanja*. Naposljetku, ali ne i manje značajno, jubilej su potcrtali delatnost Centra za nematerijalno kulturno nasleđe pri Etnografskom muzeju i program 30. Međunarodnog festivala etnološkog filma. Doprinos svečanom, radnom i veselom fonu proslavljanja jubileja, ogleđa se u upisima u nacionalni Registar nematerijalnog kulturnog nasleđa Srbije novih triju elemenata: Uskršnji običaji – osvećivanje paske / *пошвецања паски* / *посвячення паски*; *посвячення великоднього кошика* zajednica Rusina i Ukrajinaca, a potom Malo kolo i Tamburaši, tamburaške prakse, koji su obogatili (sad već ne tako) malo, ali odabrano društvo elemenata nematerijalnog kulturnog nasleđa. Isto tako, u okviru programa „120 dana za 120 godina” nastavljena je tradicija najstarije balkanske manifestacije posvećene etnološkom, etnografskom ili antropološkom filmu, koji je, u organizaciji Etnografskog muzeja pokazao jedan od mogućih preseka u globalnom poimanju audio-vizuelnog kao istraživačkog polja muzeja. ♣

GRUPNI PORTRET: JUBILEJ GALERIJE U PARISKOJ 14

Piše
UNA POPOVIĆ

Godine 2021. obeleženo je šezdeset godina postojanja i rada muzejskog depadansa, galerije – Salona Muzeja savremene umetnosti. Izložbom „Grupni portret: šezdeset godina Salona Muzeja savremene umetnosti”, koja je bila priređena u periodu od 23. jula do 6. septembra, obeležena je prvi put godišnjica osnivanja Galerije upravo kako bi se podsetilo na činjenicu o dugom postojanju i revnosnom radu ovog prostora u promociji aktuelne likovne scene. Sa njim MSU započinje svoj aktivan izlagački život i pre završetka zgrade na Ušću (1965).

Na jubilarnoj izložbi je pored dokumentarne građe, ranih fotografija postavki, kataloga, video-arhiva, audio i video intervju sa umetnicima i kustosima bila izložena i nekolicina dela iz zbirke MSU, autora koji su izlagali u Salonu tokom proteklih godina. Kada je u proleće 1961. godine, četiri godine pre otvaranja Muzeja, započeo sa radom, Salon Moderne galerije – današnji Salon Muzeja savremene umetnosti u Pariskoj 14 – predstavljao je prvu beogradsku galeriju koja je imala svoj stalni program, pravilnik i koncepciju. Salon Muzeja savremene umetnosti od svog osnivanja 1961. ugostio je više stotina izložbi i hiljade pratećih programa, razgovora, prezentacija, agilno i pravovremeno delujući u mapiranju, artikulaciji i istorizaciji aktuelnih umetničkih praksi tokom prethodnih dece-

nija. Prikazujući umetničke opuse već afirmisanih stvaralaca putem manjih retrospektiva i vremenom stavlajući fokus na izložbe umetnika srednje i mlađe generacije, Salon je odigrao izuzetno značajnu ulogu u pogledu afirmacije čitavih generacija autora svih opredeljenja. Kroz problemske, autorske izložbe i međunarodnu saradnju Galerija je promovisala raznolike kustoske modele rada i izložbene prakse.

Izlagački prostor u centru grada, stečen zahvaljujući podršci i angažovanju umetnika Predraga Milosavljevića, Ivana Tabakovića, Stojana Aralice, Milenka Šerbana i arhitekta Mirka Jovanovića, trebalo je da služi isključivo za promociju savremene umetničke scene i aktuelnih likovnih dešavanja. Salon Moderne galerije otvoren je za javnost 11. maja 1961. izložbom slika Nedeljka Gvozdenovića. U pr-

vim godinama rada Galerije, povremeno su organizovane i tematske izložbe sa delima iz kolekcije Moderne galerije kojima je nagoveštavana buduća postavka Muzeja. Salon MSU u Pariskoj 14 trebalo je da se pobrine za ono što je aktuelno na likovnoj sceni (tokom šezdesetih tu izlažu Vladimir Veličković, Mića Popović, Ksenija Divjak, Ljubica Cuca Sokić, Lazar Vujaklija, Vojin Bakić i dr.) kako bi u

načine „može da se tretira savremeno u muzejima savremene umetnosti” (Kler Bišop/Claire Bishop). S tim u vezi, jedan muzej savremene umetnosti i deluje kao prostor sistematizovane povesti i obrađenih podataka, koji su tu upravo radi poređenja, kako bi iz odnosa sa prošlim moglo da se utvrdi šta je zaista drugačije i različito, odnosno šta i na osnovu čega definišemo kao novo i savremeno.

Deo postavke *Grupni portret. Šezdeset godina Salona MSU.*
Foto B. Janjić

pravom smislu bio emiter poruke koja se krije iza prideva „savremeno” sadržanog u nazivu institucije. Galerija je taj zadatak ostvarivala upravo prikazujući umetnički opus mladih ali već afirmisanih stvaralaca, kao i neafirmisanih umetnika, kroz problemske osvrte ili grupne izložbe (tokom sedamdesetih – *Primeri konceptualne umetnosti, Dokumenti o post-objektnim pojavama, Plakati – radovi umetnika, Fotografija kao delo umetnika, Savremena skulptura* i dr.). Pomenuti model prezentacije otkriva onaj česti paradoks koji bilo koja institucija pod nazivom „Muzej savremene umetnosti” nosi u sebi, ali i afirmiše specifičnost pomenute domaće ustanove sa pridodatom galerijom koja doprinosi sagledavanju nivoa na kom umetnost „sadašnjice” može da se institucionalizuje, odnosno na koje sve

Sa svoje dve baze, zgradom na novobeogradskoj strani prestonice i galerijom Salona MSU lociranom u starom gradskom jezgri, Muzej savremene umetnosti zasnovao je svoj model promocije na paralelnim tokovima izlaganja – istorijske moderne i savremene umetničke produkcije. Ovaj model i danas čini temelje delatnosti i kolekcije ove ustanove. Kolekcija umetničkih dela nastalih početkom i u drugoj polovini 20. veka sagledava se kroz sopstveni kontinuitet ali i kao određeni kontrapunkt zatečenom promišljanju i praksi mladih umetnika. Kao zasebna jedinica u centru grada i sa programskom koncepcijom pre svega usmerenom ka promociji i valorizaciji novih i međusobno različitih umetničkih ostvarenja, Salon deluje i autonomno kao fizički odvojen ogranak sa ciljem da uspostavi prvi i pri-

marni kontakt s mladom publikom i aktuelnim akterima, da svojim programima posredno promovise Muzej i njegove zbirke ali i da pravovremeno selektuje, grupise i za istoriju zabelezi vrednosti važne za Muzej, radi nekih budućih generacija.

Početak sedme decenije 20. veka u Salonu MSU, kao i na domaćoj sceni, bili su prisutni različiti vidovi asocijativne, geometrijske i lirske apstrakcije, enformel i dr. Sedamdesetih godina najaktuelnije su dve disparantne pojave pa se kroz program Galerije predstavljaju konceptualna umetnost i minimalističko slikarstvo, ali su prisutni i „neoromantizam” i gostujuće izložbe. Početkom osamdesetih dolazi do obnove slike (postmodernizam) što se manifestuje u tendencijama: slikarstvo velikog gesta, eklektizam, slikarstvo memorije, nova geometrija. Ovo se takođe vidi po realizovanim izložbama (Mileta Prodanović, Nada Alavanja, Tahir Lušić, Milovan Destil Marković, Marija Dragojlović i dr.) ali i samostalnim izložbama konceptualnih umetnika (Raša Todosijević, Marina Abramović, Neša Paripović, Zoran Popović, Era Milivojević, Gergelj Urkom i dr.). Kraj decenije karakterišu novi eksperimenti u skulpturi (Mrđan Bajić, Dragoslav Krnajska i dr.). Devedesete su od najvećeg broja kritičara ocenjene kao vreme umetničkog pluralizma. Salon MSU u to vreme organizuje i veliki broj različitih fotografskih izložbi i značajno promovise ovaj medij. Nakon dve hiljadite u Salonu MSU kroz samostalne izložbe promovisu se različiti mediji – slikarstvo i crtež (Biljana Đurđević, Ivan Grubanov, Milena Putnik, Nikola Savić, Siniša Ilić i dr.), fotografija, novomedijska praksa, video, instalacije (Vesna Pavlović, Zoran Naskovski, Tanja Ostojić, Vim Venders, Abas Kjarostami, David Maljković, Ivan Petrović, Dejan Kaluđerović, Dragana Žarevac, Anica Vučetić, Vladimir Nikolić, Katarina Zdjelar, Aleksandrija Ajduković i dr.), skulptura (Zdravko Joksimović, Radoš Antonijević, Branislav Nikolić i dr.). Poseban fokus nakon dve hiljadite jeste ostvrt na međunarodne i institucionalne saradnje (Tate Modern – London, Kunstlerhaus Bremen, Zahenta Nacionalna galerija – Varšava, Centar za savremenu umetnost Atrium–Baskija i dr.).

Jubilarna izložba „Grupni portret: šezdeset godina Salona MSU” zamišljena je kao strukturalni linearni tok kolažne metodologije (dinamika u prikazi-

Izložba *Mladi*, Salon MSU, 1980.
Foto-arhiva MSU

Kao zasebna jedinica u centru grada i sa programskom koncepcijom pre svega usmerenom ka promociji i valorizaciji novih i međusobno različitih umetničkih ostvarenja, Salon deluje i autonomno kao fizički odvojen ogranak sa ciljem da uspostavi prvi i primarni kontakt s mladom publikom i aktuelnim akterima, da svojim programima posredno promovise Muzej i njegove zbirke ali i da pravovremeno selektuje, grupise i za istoriju zabelezi vrednosti važne za Muzej, radi nekih budućih generacija.

Rad Dušana Otaševića, *Na Venerinom brežuljku* (1970) i foto-dokumentacija sa ranijih postavki.
Foto B. Janjić

vanju raznih medija – plakati, fotografije, originalni radovi itd.), van strogog praćenja hronologije u kojem bi fotografijom ili katalogom bile naznačene sve izložbe tokom poslednjih šezdeset godina. Za nečim ovakvim prosto nije bilo potrebe i mesta ali su koncizno bile popisane sve organizovane samostalne i grupne izložbe i izlagači. Izložena originalna umetnička dela autora koji su proteklih decenija izlagali u Salonu MSU i koja se nalaze u zbirci Muzeja, u ovoj hronološkoj strukturi, medijski i po konceptu različita, trebalo je da, pre svega, upute na promociju diverziteta umetničkog izraza pri galerijskoj programskoj strategiji tokom decenija. Na izložbi su predstavljeni: Miodrag B. Protić, Nedeljko Gvozdenović, Miodrag Mića Popović, Dušan Otašević, Milo Milunović, Nedeljko Neša Paripović, Grupa „OHO”, Zoran Popović, Katalin Ladik, Viktor Macarol, Dragan Pešić, Milan Aleksić, Stevan Živadinović – Vane Bor, Jelena Trpković, Vladimir Nikolić, Katarina Zdjelar, Grupa „Apsolutno”, Tanja Ostojić, Nikola Marković, Zoran Naskovski.

Na otvaranju izložbe prisutnima se obratila i nekadašnja kustoskinja galerije Salona Muzeja savremene umetnosti, Irina Subotić, koja je između ostalog istakla de je Salon bio u stalnom kontaktu sa institucijama, kritičarima i umetnicima iz cele Jugoslavije, predstavljajući koncepcije i kolekcije Galerije „Sebastian” iz Dubrovnika, Studentskog centra iz Zagreba, Likovne jeseni iz Sombora, Legata Ane Čolak-Antić sa delima Leonida Šejke, ljubljanskih galerije „ŠKUC” i grupe „OHO”, mladih makedonske umetnika i mnogih drugih. „Dela su stizala i iz Evrope. Organizovala sam već 74. zvučni performans Toma Marionija, umetnika i osnivača prvog Muzeja konceptualne umetnosti u San Francisku.”

Izložba, rad sa arhivom, kao i razgovor upriličen sa nekadašnjim kustosima Muzeja savremene umetnosti (Ješa Denegri, Marina Martić) podrazumeva početnu tačku za rad na realizaciji monografije o Salonu Muzeja savremene umetnosti, čije se izdavanje planira u narednim godinama. ♣

PROMETEJI NOVOG VEKA

Intervju sa Nedom Knežević

Razgovor vodile
ANA ĐURIČIĆ
DOROTEA LOVČEVIĆ

Ove godine obeležena je šezdesetogodišnjica od Prvog samita nesvrstanih. Tim povodom, u Muzeju Jugoslavije u Beogradu, organizovana je izložba pod nazivom PROMETEJI NOVOG VEKA. Fokus izložbe bila je kulturološka razmena između Jugoslavije i Indije, dok je poseban akcenat stavljen na dela Petra Lubarde. Nešto više o organizaciji same izložbe saznali smo kroz razgovor sa direktorkom Muzeja Nedom Knežević.

Možete li nam predstaviti izložbu koja je ovih dana postavljena u Muzeju Jugoslavije? Kako je došlo do ideje da se priredi izložba povodom Prve konferencije nesvrstanih?

Tema nesvrstanosti važna je oblast istraživanja i jedan od najvažnijih fenomena države čije nasleđe baštini Muzej Jugoslavije. Muzealizacija ove teme imperativ je za sva buduća promišljanja zaposlenih u našem muzeju, uzimajući u obzir ulogu i značaj Jugoslavije i Josipa Broza Tita u nastanku i razvoju pokreta nesvrstanih. Bogati fondovi Muzeja bili bi znatno siromašniji i manjeg obima da Tito nije bio predvodnik pokreta i u tom svojstvu se susreo sa mnogobrojnim državicima iz zemalja tzv. Trećeg sveta. Doživotni predsednik SFRJ, pored Nasera i Nehrua, do kraja života ostao je jedan od najuticajnijih lidera nesvrstanih.

Potpredsednica Vlade i ministarka kulture i informisanja Maja Gojković inicirala je ideju o organizovanju izložbe, uverena u njenu ekskluzivnost i višeznačnost.

Zašto je baš Indija izdvojena kao glavna tema izložbe? Možete li nam reći nešto više o ulozi Lubardinih slika u okviru izložbe?

Izložba stavlja u fokus odnose Jugoslavije i Indije i izdvaja ih kao svojevrstne Prometeje novog veka, nosioce i pokretače ideja i vrednosti nesvrstavanja, politike koja je u eri hladnog rata osporavala blokovsku podelu sveta i hegemonizam velikih sila. Indija je prva počela da oblikuje doktrinu nesvrstavanja. Titova poseta Indiji 1954/55. godine, prva u nizu poseta „prijateljskim zemljama Azije i Afrike“, odigrala se u trenutku kada je Jugoslavija tražila

Neda Knežević, direktorka Muzeja Jugoslavije u Beogradu

treći, „vlastiti” put u socijalizam, dok je Indija bila u početnoj fazi dekolonizacije. Jugoslovenski predsjednik otkrio je tada u Indiji viziju drugačijeg sveta. Ova poseta smatra se jednim od prelomnih događaja u formulisanju jugoslovenske spoljne politike, koja će se uobličiti 1961. godine održavanjem Prve konferencije pokreta nesvrstanih u Beogradu.

Petar Lubarda nezaobilazna je tačka kada se govori o kulturnim vezama Jugoslavije i Indije. Izložba slika Petra Lubarde u Kulturnom centru bila je jedan od centralnih kulturnih događaja tokom Prve konferencije nesvrstanih zemalja u Beogradu 1961. godine, što govori o njegovoj ulozi u kulturnoj politici tog vremena i nameri da se Jugoslavija predstavi nesvrstanima kao moderna zemlja. Monumentalno platno *Prometeji novog veka*, poznato i kao *Industrijalizacija*, po kojem naša izložba nosi ime, preneto je iz Kulturnog centra u salu Savezne skupštine i tokom trajanja konferencije ispred ovog

Izložba slika Petra Lubarde u Kulturnom centru bila je jedan od centralnih kulturnih događaja tokom Prve konferencije nesvrstanih zemalja u Beogradu 1961. godine, što govori o njegovoj ulozi u kulturnoj politici tog vremena i nameri da se Jugoslavija predstavi nesvrstanima kao moderna zemlja. Monumentalno platno PROMETEJI NOVOG VEKA, poznato i pod naslovom INDUSTRIJALIZACIJA, po kojem naša izložba nosi ime, preneto je iz Kulturnog centra u salu Savezne skupštine i tokom trajanja konferencije ispred ovog Lubardinog dela lideri vanblokiovskih zemalja slali su poruku mira.

Lubardinog dela lideri vanblokiovskih zemalja slali su poruku mira. Prometej, jedan od najsnažnijih likova grčke mitologije, simbol je borbe za napredak i sreću čovečanstva.

Koje prateće programe biste posebno istakli?

Realizovano je nekoliko pratećih programa izložbe. Među njima je više autorskih vođenja sa gostovanjima eminentnih kustosa, umetnika i istoričara iz zemlje i regiona. Održana su i dva razgovora, čiji su povod bile knjige koje se bave temama vezanim za pokret nesvrstanih.

Povod za diskusiju „Istoričari bez svedoka” bila je knjiga *Budimir Lončar – od Preka do vrha svijeta*, o jednom od najznačajnijih jugoslovenskih diplomata. U razgovoru su učestvovali istoričari Tvrtko Jakovina, autor knjige, sa Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Vladimir Petrović iz Instituta za savremenu istoriju i Petar Žarković iz Instituta za filozofiju i društvenu teoriju. Moderatorica je bila istoričarka Jovana Nedeljković, kustoskinja Muzeja Jugoslavije i koautorka izložbe.

Tema nesvrstanosti obojila je i poslednji program u okviru višegodišnjeg projekta „Leto u Muzeju”, kojim se Muzej Jugoslavije obraća lokalnoj publici, prvenstveno mladima. Tako je realizovan „Nesvrstani matine”, koji je kroz edukativno-muzički program približio širem krugu posetilaca i sadržaj same izložbe.

Zašto mislite da je važno podsetiti javnost na konferencije nesvrstanih?

U obeležavanje ovog važnog jubileja pored Muzeja Jugoslavije uključile su se i druge institucije kulture: Muzej afričke umetnosti, RU „Filmske novosti”, Arhiv Jugoslavije, Narodna biblioteka Srbije, Jugoslovenska kinoteka, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, RTS, JP „Pošta Srbije” RJ „Srbijamarka” i Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda. Bogat i raznovrstan program obuhvatio je izložbe, konferencije, predavanja, diskusije, predstavljanja stručnih publikacija koje obrađuju temu nestvrstanosti i filmske projekcije. Veoma je važno podsećanje na ovakve događaja iz ugla kulture se-

ćanja i društvenog pamćenja, ali i u smislu preispitivanja činjenica je danas sa vrednostima koje su nekada promovisali nesvrstani.

Koji segment izložbe biste izdvojili kao Vama najinteresantniji?

Pored Lubardih slika iz fonda Muzeja Jugoslavije i fonda Kuće legata, koji su nam bili partneri na izložbi, prvi put smo izložili dela indijskih slikara stipendista jugoslovenske vlade, koja svedoče o intenzivnoj kulturnoj razmeni u skladu sa ciljevima nesvrstane politike da se podrži emancipacija od ekonomske, kulturne i ostalih podređenosti svakog naroda.

Kao posebnost izdvojila bih maketu Tadž Mahala, koja je specijalno za ovu priliku restaurirana i ponovo blista u punom sjaju.

U kojoj meri je pandemija uticala na proces stvaranja izložbe?

Zahvaljujući kolegijalnoj saradnji sa partnerima i dobrim okolnostima, pandemija nije uticala na proces stvaranja izložbe. Zahvalnost dugujemo Kući legata (Legat Petra Lubarde), Filipu Brusiću Renaudu, direktoru, i Dini Pavić, kustoskinji, bez čije stručne pomoći i pozajmice slika ova izložba ne bi bila kompletna. Takođe, zahvalni smo Arhivu Jugoslavije i Muzeju primenjene umetnosti, koji su nam pomogli u istraživanju i obogatili izložbu ustupanjem građe koja svedoči o kulturnim vezama Jugoslavije i Indije.

Razgovor smo privede kraju uz podsećanje publike na to zašto je tema nesvrstanosti i dalje aktuelna:

Pokret nesvrstanih bio je svojevrsna nada čovečanstva i zato pozivanje na njegove ideje i ciljeve danas nije slučajno. Nastao u vreme hladnog rata, ponovno oživljava u vreme sve češćih opasnosti od novih sukoba. Nikada u novijoj istoriji nisu bila ugroženija osnovna prava zemalja koja su nesvrstani proklamovali u pet principa: teritorijalni integritet, nenapadanje, nemešanje u unutrašnje poslove, jednakost i uzajamna korist i miroljubiva koegzistencija. ♣

NOVI PRAVILNIK, NOVE PROCEDURE, NOMINOVANI I DOBITNICI

Pišu
ANA ĐURIČIĆ
ANA FILIPOVIĆ
DOROTEA LOVČEVIĆ
MINA RADOVANOVIĆ

Dodela godišnje Nagrade NK ICOM-a Srbije za rezultate postignute u 2020. godini razlikovala se u velikoj meri od svih prethodnih. Novine u radu prvenstveno su bile uslovljene izmenom starog pravilnika o dodeli Nagrade, što je dovelo do stvaranja demokratičnijih uslova za izbor najboljih. Posebno priređen Separat Časopisa ICOM-a Srbije 12, u kome su prvi put na jednom mestu bili pobrojani svi autorski izložbeni projekti realizovani u Republici Srbiji u toku prethodne kalendarske godine, odigrao je takođe važnu ulogu. Shodno tome i rezultati su bili potpuno različiti od dosadašnjih.

O promeni u izboru kandidata i radu Komisije najviše možemo saznati od onih na čiji su rad izmene najdrastičnije uticale, a to su tri članice komisije: Veselinka Kastratović, Julka Kuzmanović Cvetković i Dragana Eremić. Pri ukazivanju na ključne razlike između starog i novog pravilnika, članice Komisije dale su ujednačena objašnjenja, ističući da se promenom Pravilnika, koja se pre svega ogleda u novom načinu glasanja, zapravo promenio čitav koncept dodele ICOM-ovih nagrada. Na osnovu prethodnog pravilnika, nakon uvida u predloge, tročlana komisija donosila je odluke koje

je potom potvrđivao Izvršni odbor. Po novom pravilniku pak Komisija nominuje po pet kandidata iz svake oblasti, a pravo glasa dobijaju svi aktivni članovi ICOM-a Srbije. Kako je jedan deo glasova davala Komisija, a drugi članstvo, dobitnik je biran na osnovu ukupnog broja glasova. Pored toga, Pravilnikom je omogućena kandidatura kolegama, ustanovama i organizacijama koji nisu članovi ICOM-a. Rezultat navedenih izmena bilo je, s jedne strane, povećanje broja učesnika u „trci“ za ICOM-ove nagrade, čime je otklonjen primarni problem prethodnih izbora – slab odziv, odnosno nedovoljan

Obraćanje Nikole Krstovića, predsednika NK ICOM-a Srbija, na svečanoj sednici Nacionalnog komiteta 18. maja 2021. godine u Muzeju savremene umetnosti u Beogradu

broj prijava. S druge strane, Komisiji je dodeljena značajnija uloga u praćenju muzejske scene Srbije i prepoznavanju dobrih praksi i inicijativa, a svim aktivnim članovima omogućeno je pravo izbora najboljeg muzeja, stručnjaka, projekta i publikacije za prethodnu godinu. Glasanje koje se odvija u dva kruga učinilo je, stoga, da proces izbora postane daleko transparentniji i zanimljiviji. Julka Kuzmanović Cvetković ističe da je inicijativa potekla od predsednika NK ICOM-a Srbije, doc. dr Nikole Krstovića, a da su je članice Komisije jednoglasno prihvatile i detaljnije razradile.

Članice Komisije su saglasne u oceni da je posebno priređen Separat Časopisa ICOM-a Srbije 12 bio od izuzetne pomoći u celokupnom procesu, budući da su prvi put na jednom mestu bili pobrojani svi autorski izložbeni projekti realizovani u Republici Srbiji u toku prethodne kalendarske godine. Dragana Eremić ističe da je Separat olakšao posao Komisiji, jer je bez njega bilo gotovo neizvodljivo sagledati sve aktivnosti. Pored mnogih lista i dodat-

nih istraživanja, Separat je ipak upotpunio uvid i poslužio kao osnova za dalje informisanje.

Izbor nominovanih pratila je i kampanja vođena na društvenim mrežama – Facebook-u, Instagram-u i novootvorenom portalu ICOMNagrada, na kojem su svi zainteresovani imali prilike da se upoznaju sa celokupnim priloženim materijalom kandidata i nominovanih. Publika tako ne samo da je bila u prilici da prati tok izbora i rad ustanova i organizacija u kulturi, već je putem komentara, like-a i share-a mogla aktivno da učestvuje i izrazi sopstveni sud. Ispostavilo se da je procena struke i publike u nekim slučajevima bila usaglašena, dok se u drugim razilazila. Treba istaći i da su pojedini projekti poput izložbe „250 godina od doseljavanja Slovaka u Staru Pazovu“ Zavičajnog muzeja u Rumi, na mrežama naišli na izuzetnu podršku lokalne zajednice. I oni kandidati koji nisu pobedili, ali su se našli u užem izboru, dobili su priliku da dopru do dodatne publike. Stoga, iako nisu direktno uticale na glasanje, društvene mreže su se pokazale kao važan faktor u

Dobitnici nagrada ICOM-a za 2020. godinu: prof. dr Igor Borozan – nagrade za projekat godine i publikaciju godine; Tijana Palkovljević Bugarski – nagrada za stručnjaka godine; Marjan Vujović, upravnik Muzeja Jugoslovenske kinoteke – nagrada za Muzej godine

promociji muzejskih aktivnosti i sticanju uvida u sastav i interesovanja publike. Neophodno je naglasiti da su objave u vezi sa nominovanima, nagrađenima i Svečanom skupštinom 2021. godine ostvarile najveći stepen interakcije u istoriji postojanja društvenih mreža NK ICOM-a Srbije.

Interesovanje publike i struke u proces izbora bilo je dodatno podstaknuto činjenicom da se glasanje odvijalo u tajnosti, te se do Svečane skupštine nije znalo kome od nominovanih će Nagrada otići, pa je i sama dodela nagrada NK ICOM-a Srbije 2021. godine bila naročito uzbudljiva.

NOMINOVANI

Broj prijava za nagrade NK ICOM-a Srbije govori u prilog pretpostavci o kvalitativnom unapređenju koje je novi pravilnik doneo. Za nagrade je pristiglo ukupno 46 prijava: 7 kandidata za Muzej godine, 6 kandidata za Stručnjaka godine, 24 kandidata za Projekat godine i 9 kandidata za Publikaciju godine. Od toga je, ceneći kvalitet i broj realizovanih projekata, pratećih i dodatnih programa i izdatih

publikacija, za nagradu Muzej godine Komisija nominovala: Jugoslovensku kinoteku (Beograd), Narodni muzej Leskovac, Narodni muzej Zrenjanin, Muzej Vojvodine (Novi Sad) i Etnografski muzej (Beograd).

Za kategoriju Muzejskog stručnjaka godine predložene su kolegice i kolege koje su realizacijom izložbi i izradom kataloga ili prateće monografije zavidnog kvaliteta postavili nove standarde u muzejskoj delatnosti. Inovativni izbor tema, oslanjanje na muzejske resurse i novi pristup nasleđu, ali i nematerijalnoj baštini, kao i stručni i naučni radovi koje su objavili kolegice i kolege opredelilo je Komisiju da za Muzejskog stručnjaka godine budu nominovani: Aleksandar Repedžić (kustos, Muzej Ponišavlja, Pirot), Danilo Vuksanović (viši konzervator-restaurator, Galerija Matice srpske, Novi Sad), Sarita Vujković (muzejska savetnica, Muzej savremene umjetnosti RS, Banja Luka), Tijana Palkovljević Bugarski (muzejska savetnica, Galerija Matice srpske, Novi Sad) i Jelena Jovanović Simić (viši kustos, Muzej nauke i tehnike, Beograd).

Najveći broj prijava pristigao je za kategoriju

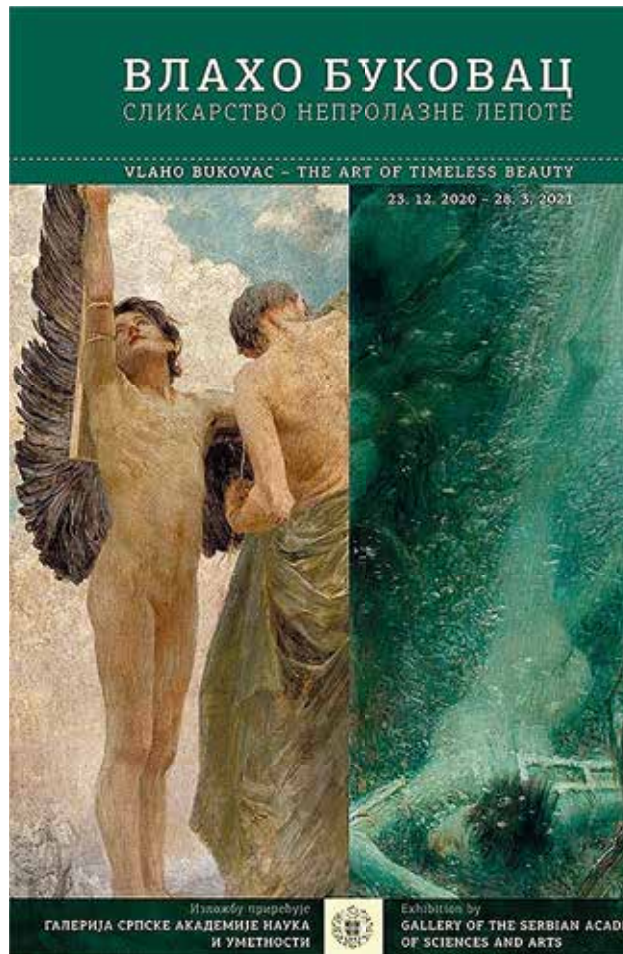

Za Muzej filma, kao novu stalnu postavku, Muzej Jugoslovenske kinoteke dobio je nagradu u kategoriji Muzej godine

Projekat godine. Prema rečima članica Komisije, sve pristigle prijave svedočile su o vrlo dobrim, kreativnim i inovativnim, a prema obimu i načinu realizovanja, različitim projektima. Kako je proteklu godinu obeležila pandemija korona virusa, nekoliko značajnih izložbi realizovano je u digitalnom domenu (*Izvanredno u vanrednom, Laboratorija kreativnosti, YuDom...*), a Komisija je 2020. godinu prepoznala i kao godinu savremene umetnosti (*7442 do Beograda, Na jug na jug!, Refleksije našeg vremena...*). Treba naglasiti i da je Komisija, pored velikih međunarodnih i regionalnih ostvarenja, uočila i ona koja su bazirana na saradnji u okviru lokalne zajednice. Neki projekti, naizgled usko tematizovani, zapravo su tako kontekstualizovani da su dobili univerzalna značenja. Stoga nije bilo lako ograničiti se na pet projekata, a konačan izbor sveo se na: *Na jug, na jug! Idemo na jug!* (Autorka: Sarita Vujković, 30. Memorijal Nadežde Petrović, Umetnička galerija „Nadežda Petrović”, Čačak), Memorijalna soba Milunke Savić (Autori: Danijela Matović, Dejan Koturanović, dr Dušan Jovović, Centar za kulturu „Gradac”, Raška), Participativna onlajn

izložba *#YUDOM* (Autorke: Sara Sopić, Tamara Marković, Muzej Jugoslavije, Beograd), *Borsko dete, detinjstva u socijalističkom Boru* (Autorka: Suzana Mijić, Muzej rudarstva i metalurgije, Bor), *Vlaho Bukovac: slikar neprolazne lepote* (Autor: dr Igor Borozan, Galerija SANU, Beograd).

U kategoriji Publikacija godine predloženo je devet publikacija stručnog i naučnog karaktera. Radeći u skladu sa Pravilnikom i ceneći stručni pristup, izbor teme i doprinos muzejskoj delatnosti Komisija je odlučila da za Publikaciju godine nominuje: *Čišćenje slika i drugih polihromnih površina* (autori: dr Danijela Korolija Crkvenjakov, dr Slobodan Gadžurić, izdavač: Galerija Matice srpske, Novi Sad, 2020), *Usamljeni arheolog. Terenski metod Miloja M. Vasića* (autor: dr Aleksandar Palavestra, izdavač: Filozofski fakultet, Beograd, 2020), *Umetnički preobražaji Vlaho Bukovca u kontekstu evropskog slikarstva* (autor: dr Igor Borozan, izdavač: Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 2020), *Muzej naivne i marginalne umetnosti – laboratorija kreativnosti 1960–2020*. (Autori: Nina Krstić, Ivana Jovanović, Nina Ljubomirović, Gordana Đorić,

Izložba Vlaho Bukovac: slikarstvo neprolazne lepote u Galeriji SANU, autora prof. dr Igora Borozana, nagrađena je u kategoriji projekat godine.

Jelena Jovanović, Ivan Đelić, izdavač: Muzej naivne i marginalne umetnosti, Jagodina, 2020), *Porodica Nadežde Petrović kroz 19. vek* (autorka: Dragana Božović, izdavač: Umetnička galerija „Nadežda Petrović”, Čačak, 2020).

ZNAČAJ DODELE NAGRADA NK ICOM-A SRBIJE ZA 2021. GODINU

Kako je već istaknuto, 2021. godina predstavlja prekretnicu u načinu izbora dobitnika nagrada NK ICOM-a Srbije. Primenom novog pravilnika postignute su velike promene, ali i otvorena mogućnost stalnog unapređenja procesa. Veselinka Kastratović

„Promene Pravilnika su stvorile mogućnost da se čuje i naš glas, a na nama je da tu mogućnost iskoristimo. Možemo da se prijavimo za nagradu, možemo da druge podržimo i prijavimo, da lobiramo i glasamo. Matematika će na kraju pokazati koliko smo bili aktivni, iskreni i dobronamerni. Komisija nastavlja pomno da prati aktivnosti muzeja u Srbiji, u čemu joj pomaže i Uredništvo Časopisa NK ICOM Srbije izradom Separata sa godišnjim pregledom izložbi. Pravilnik nikada neće moći da obuhvati sve detalje, s tim da je njegova trenutna forma, koja teži sve većoj demokratičnosti i transparentnosti, veoma pogodna za dalje oblikovanje u budućnosti!”

ističe kako je poželjno da se tokom narednih godina članovi ICOM-a još aktivnije uključuje u kompletan proces izbora, jer bi se na taj način vratilo uzajamno poverenje i otklonila predrasuda o unapred izabranim dobitnicima: „Promene Pravilnika su stvorile mogućnost da se čuje i naš glas, a na nama je da tu mogućnost iskoristimo. Možemo da se prijavimo za nagradu, možemo da druge podržimo i prijavimo, da lobiramo i glasamo. Matematika će na kraju pokazati koliko smo bili aktivni, iskreni i dobronamerni. Komisija nastavlja pomno da prati aktivnosti muzeja u Srbiji, u čemu joj pomaže i Uredništvo Časopisa NK ICOM Srbije izradom Separata sa godišnjim pregledom izložbi. Pravilnik nikada neće moći da obuhvati sve detalje, s tim da je njegova trenutna forma, koja teži sve većoj demokratičnosti i transparentnosti, veoma pogodna za dalje oblikovanje u budućnosti!”

REKORD U GODINI IZAZOVA

Piše
SLAVKO SPASIĆ

Manifestacija „Muzeji za 10” održana po sedmi put sa najvećim brojem učesnika do sada. Tokom sedam dana besplatnih programa, od 12. do 18. maja 2021, obeležavajući Međunarodni dan muzeja, Evropsku noć muzeja i Nacionalnu nedelju muzeja, u 50 gradova i mesta širom Srbije, preko 100 muzeja i srodnih institucija, pripremljeno je raznovrsne programe na brojnim lokacijama.

Ovogodišnja tema proistekla je iz teme Međunarodnog dana muzeja **BUDUĆNOST MUZEJA: NOVE IDEJE, NOVE PRAKSE**, naglašavajući da je period za nama poslužio kao pokazatelj činjenice da muzeji mogu biti lako prilagodljivi u novonastalim situacijama, posebno kroz povećani fokus na digitalizaciji i stvaranju novih oblika kulturnog iskustva.

Istovremeno, potvrđena je neophodnost preispitivanja odnosa muzeja sa zajednicama kojima služe, eksperimentisanja sa novim modelima kulturnog stvaralaštva istaknuta snažna potvrda suštinske vrednosti muzeja u izgradnji održive budućnosti, kroz angažovanje kreativnih potencijala kulture kao pokretača oporavka i inovacija u post-KOVID eri.

IZVOD IZ PROGRAMA
„MUZEJA ZA 10” 2021. GODINE

NARODNI MUZEJ U BEOGRADU otvorio je širom vrata svog prostora na Trgu republike, tako da je pored stalne postavke na tri nivoa, publika uživala u aktuelnoj izložbi „Pod zlatnim i plavim nebom” – ikone grčkih majstora od 15. do 19. veka iz zbirke Narodnog muzeja u Beogradu, brojnim radionicama, smotri arheološkog filma, nastupu muzičke škole „Eva music”, onlajn obrazovnim programima, kao i tematskim i stručnim vođenjima kroz stalnu postavku i u lapidarijumu u Velikom barutnom magacinu.

JUGOSLOVENSKA KINOTEKA je povodom svog jubileja – 70 godina od osnivanja, priredila novu stalnu postavku koja obuhvata dragocene eksponate iz predistorije i istorije filma, a posebna pažnja poklonjena je razvoju domaće filmske umetnosti.

VOJNI MUZEJ I MUZEJ VAZDUHOPLOVSTVA, pored svojih stalnih postavki na Kalemegdanu i aerodromu „Nikola Tesla”, obeležavajući osamdesetu godišnjicu od početka Drugog svetskog rata

Moderna galerija Valjevo

Muzej Narodnog pozorišta u Beogradu

Muzej Ponišavlja u Pirotu

Galerija slika "Sava Šumanović" u Šidu

u Jugoslaviji, publici su predstavili zajedničku izložbu „April '41" u Medija centru „Obrana”.

PTT MUZEJ je ove godine manifestaciju posvetio deci. Uz veliku pomoć Udruženja „Adligat”, u PTT muzeju je bila izložena bogata kolekcija poštanskih maraka, sa crtanim likovima Diznijevih junaka.

ZAVOD ZA PROUČAVANJE KULTURNOG RAZVITKA ove godine je uzeo učešća u manifestaciji interaktivnom izložbom „Predeli, stari zanati i umeća – skrivena baština Srbije”. Tokom Evropske noći muzeja posetioci su mogli da degustiraju tradicionalne proizvode iz svih delova Srbije: pitka vina, suhomesnate proizvode i pirotске kačkavalje i sireve.

U Novom Sadu su organizovani brojni programi: od radionice „Stari zanati za 21. vek” u NOVOSADSKOM DEČJEM KULTURNOM CENTRU, preko rođendanske žurke SPOMEN-ZBIRKE PAVLA BELJANSKOG na Trgu galerija i dramske radionice „Drama u Galeriji” u GALERIJI MATICE SRPSKE.

U susret obeležavanju pet vekova od podizanja tvrđave Fetislam (1524–2024), ARHEOLOŠKI MUZEJ ĐERDAPA (Narodni muzej u Beogradu) i BIBLIOTEKA „CENTAR ZA KULTURU” IZ KLA DOVA organizovali su izložbu „Vekovi Fetislama”.

Tokom Evropske noći muzeja, u ČAČKU su posetioci, pored drugih atraktivnih programa, imali prilike da vide i rekonzervirane rimske terme.

U okviru stalne postavke Umetničkog odeljenja, zbirke Primenjene umetnosti, NARODNOG MUZEJA U ZRENJANINU publika je imala prilike da u kamernoj postavci „Carski porcelan iz Beča u

Bečkereku”, uživa u radovima Carske manufakture porcelana Habzburške monarhije iz perioda od kraja 18. pa sve do sredine 19. veka.

Manifestacija je bila dobra prilika da udahnete duboko tokom obilaska prvog Uneskovog geoparka u Srbiji i stalne postavke u Centru za posetioce NACIONALNOG PARKA ĐERDAP u Donjem Milanovcu.

U okviru izložbe „Mitska bića inspirisana Gomalavom” u ZAVIČAJNOM MUZEJU U RUMI organizovane su radionice sa decom petog razreda osnovnih škola, pod nazivom „Mitsko biće iz mog dvorišta”.

U okviru projekta NARODNOG MUZEJA U KRAGUJEVCU, pod nazivom „Hoću i ja da znam”, koji je prilagođen osobama sa invaliditetom (gluvim i naglupim; slepim i slabovidim), otvorena je izložba o Dvorskom kompleksu u Kragujevcu, u XIX veku.

Prvi put u Manifestaciji su učestvovali ZAVIČAJNI MUZEJ VLASOTINCE sa selektovanom, kolektivnom izložbom radova mladih vlasotinačkih umetnika, kao i KULTURNI CENTAR „RIBNICA” IZ KRALJEVA sa multimedijalnom izložbom „Hleb sa sedam kora – 400 metara ispod zemlje”, koja prikazuje život rudara Ibarskih rudnika.

Brojni koncerti obeležili su ovogodišnju manifestaciju, od džez koncerta u MUZEJU „TERRA” u Kikindi do večeri starih vranjskih pesama u MUZEJU KUĆI BORE STANKOVIĆA u Vranju tokom Evropske noći muzeja. ♡

Prvi put su učestvovali:

Muzej vazduhoplovstva u Beogradu
 Muzej Narodnog pozorišta u Beogradu
 Jugoslovenska kinoteka, Beograd
 Muzej Zepher, Beograd
 Udruženje Adligat, Beograd
 Muzej nauke i tehnike, Beograd
 Zavičajni muzej Vlasotinca
 Narodni muzej u Kragujevcu
 Kulturni centar Ribnica, Kraljevo
 Naučno-tehnološki park u Nišu
 Galerija Kulturnog centra Laza Kostić, Sombor

I ove godine organizovan je Nagradni konkurs, pod nazivom „Predstavi svoj omiljeni muzejski predmet”.

Prigodne poklone sponzora Manifestacije, kompanije *Maruška* i *Dexy Co Kids* osvojili su:

Mirjana Komatina i Zahra Škrielj iz Novog Pazara
 Učenici trećeg razreda OŠ *1. maj* Vrtogoš kod Vranja
 Emilija Đurović iz Beograda
 Dimitrije Dmitrović iz Vrnjačke Banje
 Iskra Milčić iz Zemuna

IZRADA BROŠURE CRVENE LISTE UGROŽENIH KULTURNIH DOBARA ZA REGION JUGOISTOČNE EVROPE

Piše
 MARIJA RADIN

Međunarodni savet muzeja je 14. oktobra 2021. godine objavio prvu brošuru CRVENE LISTE UGROŽENIH KULTURNIH DOBARA ZA TERITORIJU EVROPE koja je obuhvatila deset zemalja Jugoistočne Evrope: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Hrvatska, Moldavija, Rumunija, Severna Makedonija, Slovenija i Srbija. Crvene lista za region Jugoistočne Evrope je 18. objavljena lista do sada, i najobimnija, zato što se navodi 119 predmeta iz 45 muzeja.

U članku „Crvena lista ugroženih kulturnih dobara u Jugoistočnoj Evropi”¹, objavljenom u časopisu *Muzeji za jednakost*, Renata Samardžić je prikazala proces prikupljanja podataka i njihove empirijske analize. Sada će ukratko biti prikazane sledeće etape procesa koji je rezultirao predstavljanjem 24 predmeta iz devet muzeja i biblioteka Republike Srbije u brošuri.

ŠTA JE CRVENA LISTA UGROŽENIH KULTURNIH DOBARA MEĐUNARODNOG SAVETA MUZEJA?

Crvene liste su specijalizovan instrument za identifikaciju kulturnih dobara koja su u riziku od krađe, nelegalne trgovine i krijumčarenja. Liste sastavljaju profesionalci iz ustanova zaštite kulturnog nasleđa, a na njima su predstavljeni muzejski predmeti koji ilustruju tipove predmeta koji su u riziku. Namenjene su pre svega carini, policiji i drugim bezbednosnim službama koje nisu u obavezi da budu upoznate sa elementima kulturnog nasleđa kako svog, tako i nasleđa društava i država u susedstvu, pa i šire. Pored olakšavanja identifikacije predmeta koji su u naj-

¹ Muzeji za jednakost. NK ICOM Srbija. Beograd, decembar 2020. <https://icom-serbia.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/44/2021/01/ICOM-12-decembar-2020.pdf>

većem riziku, osnovni cilj brošure je i podizanje svesti o ovom problemu kod nadležnih službi, stručne i najšire javnosti, kao i kod organizacija i osoba koje su uključene u legalnu trgovinu umetničkim delima, kao što su aukcijske kuće i kolekcionari.

Crvene liste pomažu u identifikaciji i zapleni predmeta, istraživanju ove vrste kriminalnih aktivnosti, utvrđivanju porekla dobara i njihovom povraćaju.² Do sada je objavljeno 17 lista koje obrađuju 47 država širom sveta. Carinske i policijske službe aktivno koriste ove brošure, o čemu svedoče najnoviji primeri – zaplena 51 novčića iz helenističkog i ranog islamskog perioda na granici Kanade uz pomoć Crvene list Avganistana, kao i zaustavljanje prodaje sedam kulturnih dobara preko aukcijske kuće i njihovo vraćanje Iranskoj ambasadi u Holandiji³.

Region Jugoistočne Evrope je dobio svoju Crvenu listu na osnovu istraživanja Međunarodnog saveta muzeja⁴ i rada sa institucijama iz ovog regiona. Procena je da oružani sukobi u nedavnoj prošlosti, geografska pozicija između Bliskog istoka i Evropske unije, višegodišnje ekonomske krize, pa čak i promenjen način života i rada, usled pandemije SARS-CoV-2 virusa, imaju za posledicu povećan intenzitet nelegalnog iskopavanja arheoloških lokaliteta, krađe iz ustanova kulture, religijskih organizacija i privatnih domova, i generalno krijumčarenja i nelegalne trgovine kulturnim dobrima i umetničkim delima.

AKTIVNOSTI RADNE GRUPE NACIONALNOG KOMITETA ICOM-A

U jesen 2019. godine Nacionalni komitet ICOM-a je objavio javni poziv svim članovima da se angažuju na projektu *Crvena lista ugroženih kulturnih dobara za region Jugoistočne Evrope*.

Na kraju zadatog roka formirana je Radna grupa u sledećem sastavu: Natalija Ćosić, MA, arheolog i viši konzervator, dr Renata Samardžić, istoričar umetnosti, Adam Crnobrnja, muzejski savetnik i arheolog, i Marija Radin, MA, viši dokumentarista – konzervator. Radna grupa je u nepromenjenom sastavu radila do kraja, uz veliku logističku pomoć doc. dr Nikole Krstovića, predsednika, i Bojane Subašić, sekretara Nacionalnog komiteta. Veliku zahvalnost Radna grupa duguju svim kolegama i ustanova zaštite kulturnog nasleđa koji su kontaktirani u ovom procesu, na otvorenoj saradnji i razumevanju uslova rada i zadatih rokova.

Zadatak Radne grupe je bio da sastavi listu muzejskih predmeta koji ilustruju tip predmeta koji su u najvećem riziku od krađe, nelegalne trgovine i krijumčarenja, sa teritorije Republike Srbije i na njoj. Svaki predmet je morao da ima status kulturnog dobra a podatke o njemu, opis i fotografiju, dostavljale su muzejske ustanove. Međunarodni savet muzeja je poslao kriterijume za odabir predmeta koji su konstruisali radni okvir. Kao prvo, određeno je da rizik od krađe i nelegalne trgovine mora da bude prepoznat i identifikovan za svaki tip predmeta. Zatim, za svaki tip predmet treba da bude prepoznata i priznata vrednost kulturnog dobra, odnosno mora biti zaštićeni nacionalnim zakonodavstvom. I na kraju, treba da postoji potražnja za tim tipom predmeta na legalnom i ilegalnom tržištu umetnina i antikviteta.

Na osnovu sprovedenih istraživanja, kao i velikog radnog iskustva članova grupe, definisano je sedam kategorija, odnosno tipova predmeta: arheološki predmeti, numizmatika, primenjena umetnost, dokumenta, rukopisi i knjige, religijski predmeti, umetnička dela i kolekcionarski predmeti i suveniri.

Nakon toga uspostavljena je komunikacija i saradnja sa ustanovama zaštite kulturnog nasleđa, zato što su za konačan odabir predmeta koji ilu-

struju navedene tipove bile neophodne konsultacije sa kolegama. Ukupno je kontaktirano 18 ustanova i različitih društvenih subjekata: Muzej grada Beograda, Jevrejski istorijski muzej, Muzej primenjene umetnosti, Etnografski muzej, Muzej „Ras” Novi Pazar, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Srpska pravoslavna crkva, Eparhija timočka, Biblioteka Matice srpske, Galerija Matice srpske, Muzej Krajine Negotin, Istorijski muzej Srbije, Udruženje za kulturu, umetnost i međunarodnu saradnju „Adligat”, Muzej Jugoslavije, Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka Srpske patrijaršije, Muzej Srpske pravoslavne crkve i Arhiv Srbije.

Sastavljena je lista od 66 odabranih predmeta i pristupilo se zvaničnom potraživanju i prikupljanju podataka i fotografije za njih. Predmeti su opisani prema Međunarodnom standardu za opis kulturnih dobara (Object ID), koji podrazumeva devet kategorija podataka i fotografije u boji visoke rezolucije (300 piksela). Ovi podaci su prevedeni na engleski jezik i poslani, zajedno sa fotografijama, Međunarodnom savetu muzeja.

Međunarodni savet muzeja je formirao Radno telo koje su činili predstavnici iz svih deset nacionalnih komiteta koji su zajedno pristupili obimnom i zahtevnom poslu analize poslatog materijala, grupisanju predmeta i konačnom odabiru, poštujući zadate smernice.

Natalija Ćosić je bila predstavnica Radne grupe NK ICOM-a Srbije, dok su se drugi članovi uključivali po potrebi, pre svega radi analize situacije, provere podataka i konsultacija radi naknadnih odabira predmeta.

Kada je definisana lista predmeta, Radna grupa je posredovala u potpisivanju dokumenata, odnosno licenci za autorska prava za korišćenje fotografija za devet ustanova Republike Srbije: Jevrejski istorijski muzej, Biblioteka Matice srpske, Galerija Matice srpske, Muzej „Ras” Novi Pazar, Muzej grada Beograd, Etnografski muzej u Beogradu, Narodna biblioteka Srbije, Istorijski muzej Srbije i Muzej primenjene umetnosti.

ŠTA DALJE?

Za NK ICOM-a Srbije sledeći koraci su, svakako, distribucija *Crvena lista ugroženih kulturnih dobara za region Jugoistočne Evrope* nadležnim službama i ustanovama zaštite, u digitalnoj i štampanoj formi, prvo na engleskom jeziku a zatim i na srpskom, kada se bude organizovao prevod.

Ovim angažovanjem NK ICOM-a uspostavljena je dobra baza za učestvovanje u budućim programima, kako Međunarodnog saveta, tako i drugih međunarodnih i međuvladinih organizacija koje se aktivno bave ovim vidom zaštite kulturnog nasleđa.

² Red List of Southeast European Cultural Objects at Risk. Press Kit. Str. 4. https://icom.museum/wp-content/uploads/2021/10/ICOM_RL-SEE_Press_Kit_pages_EN_FINAL.pdf Muzeji za jednakost. NK ICOM Srbija. Beograd, decembar 2020.

<https://icom-serbia.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/44/2021/01/ICOM-12-decembar-2020..pdf>

³ Red List of Southeast European Cultural Objects at Risk. Press Kit. Str. 9. https://icom.museum/wp-content/uploads/2021/10/ICOM_RL-SEE_Press_Kit_pages_EN_FINAL.pdf

⁴ <https://www.occrp.org/en/daily/14997-in-the-balkans-online-resources-fuel-the-illegal-antiquities-trade>

IZDAVAČ
NK ICOM Srbija, Trg Republike 1a, Beograd
icom.serbia@gmail.com
<http://network.icom.museum/icom-serbia>

ZA IZDAVAČA
Nikola Krstović

GLAVNI UREDNIK
Tatjana Mihailović

UREĐIVAČKI ODBOR
Milena Milošević Micić
Jelena Ognjanović
Una Popović
Nela Tonković

SARADNICI U OVOM BROJU
Ljiljana Bakić, Ana Đuričić, Ana Filipović, Nikola Ivanović, Milena Jokanović,
Nikola Krstović, Dorotea Lovčević, Tatjana Mihailović, Sofija Milenković,
Milena Milošević Micić, Una Popović, Marija Radin, Mina Radovanović,
Katarina Selenić, Slavko Spasić, Ivan Stanić, Marko Stojanović, Dejan Vlaškalić

LEKTURA
Ana Gvozdrenović

DIZAJN
Dragan Pešić

PRIPREMA ZA ŠTAMPU
Jovan Antonić

ŠTAMPA
BiroGraf Comp
Atanasija Pulje 22, Zemun

TIRAŽ 250

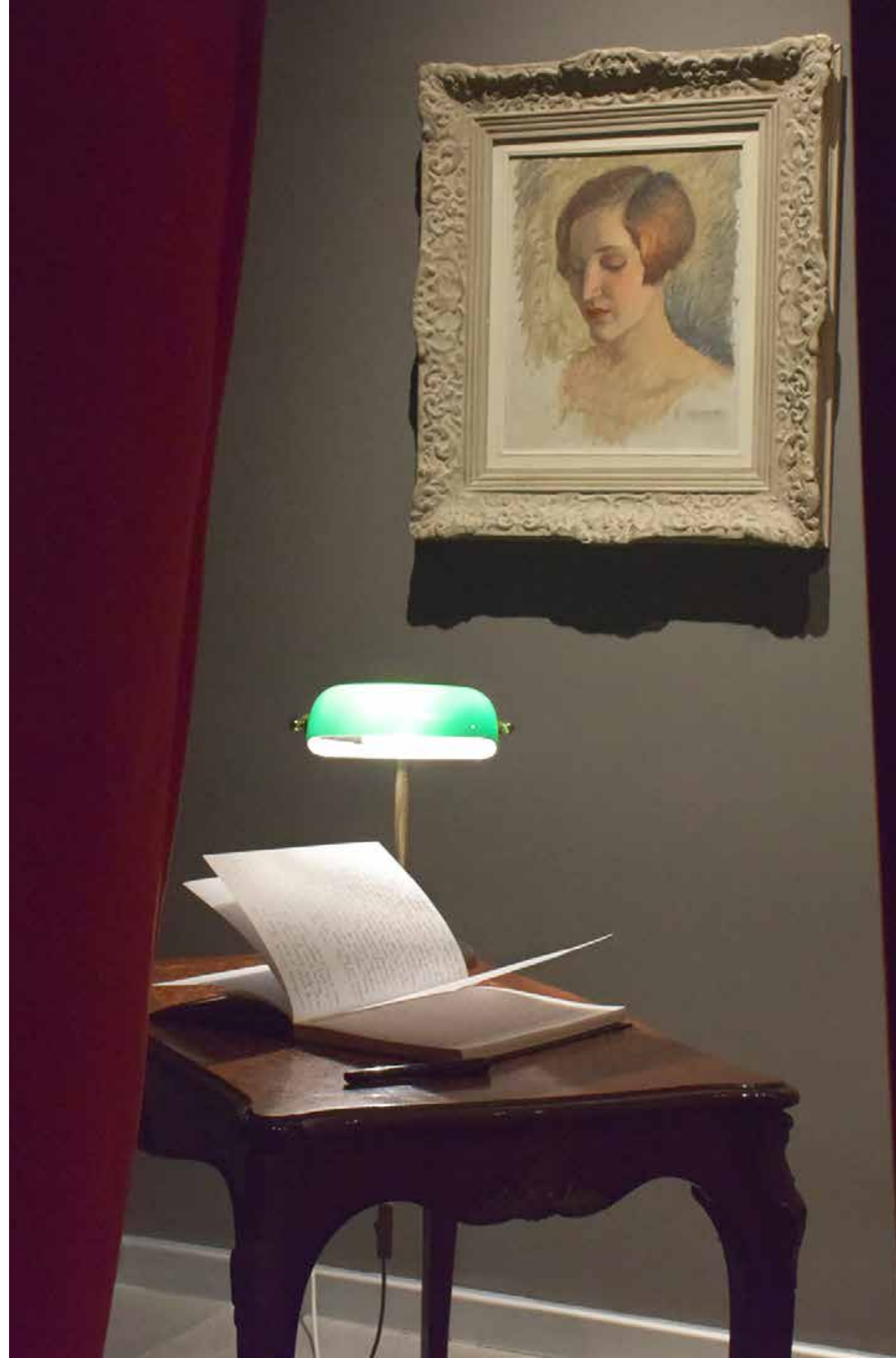
CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

069

ICOM Srbija : časopis Nacionalnog komiteta Međunarodnog saveta
muzeja – Srbija / glavni urednik Tatjana Mihailović. – 2011, br. 1
(dec.) – . – Beograd : NK ICOM Srbija, 2011– (Zemun : BiroGraf
Comp). – 28 cm

Polugodišnje. – Ima izdanje na drugom jeziku: ICOM Serbia = 2683-
5282

ISSN 2217-7531 = ICOM Srbija
COBISS.SR-ID 187840012

RedList

ICOM

RED LIST OF
SOUTHEAST
EUROPEAN
CULTURAL OBJECTS
AT RISK

ICOM international
council
of museums